

บทนำ : เสียงจากชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม

“ที่บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม” ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

หมู่บ้านของเราโอบล้อมไปด้วยแนวเขายาวที่มาจากคำว่า “โคกล่าม” และนั่นคือภาพที่พวกเราชาวโคกล่ามเห็นชินต้ามานานหลายปี แต่เพียงไม่กี่สิบปีมานี้ หลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป จากยุคบุกเบิกเข้าห้กร้าง ถางพง จับจองพื้นที่ จากหยาดเหงื่อแรงงาน... ความเหนื่อยยากของคนรุ่นปู่ รุ่นพ่อที่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่ มาจนถึงยุคแห่งการเดินทางแสวงหา เมื่อคนหนุ่มสาว พากันทิ้งบ้านเรือนออกไปเพื่อค้นหาเส้นทางของตัวเอง เดินตามความฝันหวังว่าเส้นทางข้างหน้าจะเป็นเส้นทางแห่งความสำเร็จ ร่ำรวยเงินทองและมั่งมีบ้างเดินหน้าเข้าสู่เมือง บ้างเสียงแสวงโชคไปยังดินแดนห่างไกลครึ่งโลก

ภารกิจของผู้กล้าแห่งโคกล่าม-แสงอร่ามในวันนั้น คือ การเดินดุ่มออกไปข้างหน้าไปเผชิญโชค เผชิญภัยยังต่างแดน แลกกับเงินตราที่ส่งมาเพื่อปากท้องที่รอคอยอยู่ข้างหลัง แม้รู้ว่าหนทางนั้นไกลห่างจากความสบายแต่พวกเขาก็ไม่เคยย่อท้อ จนเมื่ออรุณรุ่งของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศเริ่มหรือจางแสงลง หลายคนพบว่าเงินทองที่แลกกับการจากบ้าน จากครอบครัวนั้นมันมีค่ามากเกินไปที่จะแลก หลายคนแม้ส่งเงินกลับมาที่บ้านได้มากมายแต่อะไรคือความหมายของครอบครัว และเมื่อวัยล่วงเลยผ่านหลายคนก็หมดโอกาสที่จะไปทำงานต่างประเทศได้แล้ว

วันนี้บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม จึงก้าวเข้าสู่ยุคสมัยแห่งความเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง แต่ครั้งนี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของพวกเราเอง เป็นความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ที่พวก พ้องน้องพี่ พร้อมใจกัน จับมือกัน ชักชวนกัน ลุกขึ้นมากำหนดอนาคตของพวกเราตัวเอง แก้ปัญหาของเราตัวเอง พวกเรารับฟัง ปรีกษา ถกเถียงและหาทางออก เลือกลงและตัดสินใจ จนวันนี้พวกเราชาวโคกล่าม-แสงอร่าม รู้สึกยินดีและเต็มใจที่จะบอกว่าทุกฝันนาที่พลิกฟื้นคืนชีวิตทุกพืชพันธุ์ที่เติบโตในพื้นที่นี้ ทุกฝักข้าวโพด ทุกเมล็ดข้าวที่งอกงามท่ามกลางวงล้อมของแนวเทือกเขาโคกล่าม เกิดจากน้ำพัก น้ำแรง และความสามัคคีของพวกเรา ชาวโคกล่าม-แสงอร่าม และพร้อมอย่างยิ่งที่จะเปิดบ้านของเราให้กับชาวอุดรและคนจากท้องถิ่นอื่นๆ ได้เข้ามาร่วมเรียนรู้เพื่อนำแนวคิด วิธีการ ความรู้ที่เราได้กลับไปพลิกฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับผืนแผ่นดินไทย ให้มีพอกอยู่ ปอกิน และยั่งยืนเหมือนกับที่พวกเราชาวโคกล่าม-แสงอร่าม ทำสำเร็จมาแล้ว

จากใจพี่น้องชาวโคกล่าม-แสงอร่าม

ที่นี่

บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม

บทที่ ๑ : “น้ำ” คือชีวิต

บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม ก็เหมือนกับที่อื่นๆ คือ ยังชีวิตด้วยการทำนา ทำไร่ ปลูกผัก เราเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงหม่อนไหมเป็นสิ่งที่ทำกันมาจากรุ่นไหนก็ไม่ได้ รู้แต่วิถีชีวิต ก็เป็นเช่นนี้แต่เราเกิด เราเห็นมาแต่เล็กแต่น้อย ยามว่างผู้หญิงก็จะทอผ้า ส่วนพวกผู้ชาย คนเฒ่า คนแก่ ก็จะพากันสานกระบุง ตะกร้า กระติบ เอาไว้ใช้ในครัวเรือน บางทีก็ได้ขายบ้าง พอได้เงินมาเลี้ยงดูกันเองในครัวเรือน พออยู่กันมาได้ แต่การทำนาที่นี้ก็เหมือนกับทุกที่เมื่อ ลูกหลานทำนาเยอะขึ้นเรื่อย ๆ น้ำที่จะใช้ทำนาก็ไม่พอ แม้ว่าจะเป็นการทำนาปีละครั้งก็ยัง ไม่ค่อยจะพอ แต่พวกเราก็ไม่ย่อท้อ

ปี ๒๕๓๙ เรารวมตัวกันทำโครงการ “น้ำจ๊อก” เพื่อหาทางแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำ โดยตัดเอาไม้ไผ่จากในป่า มาทำเป็นประปาภูเขา เอาน้ำจากบนภูมาใช้ ปีนั้นหมู่บ้านเรา ได้รับรางวัล จากพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น ในฐานะหมู่บ้านที่นำเอาธรรมชาติมาใช้ได้อย่างดีเยี่ยม ท่านว่าทั้งไม่ทำลายและยังส่งเสริม นำมาใช้ประโยชน์ได้ ยิ่งชาวบ้านได้ประโยชน์โดยใช้น้ำจากป่าได้ ชาวบ้านก็จะยิ่งรักษาไว้ ปีนั้นทำให้พวกเราภาคภูมิใจมาก ความรู้สึกว่าได้ทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่มีค่ามากกว่าเงินรางวัล ที่มากมายถึงกว่า ๓๐๐,๐๐๐ บาทก็ตาม

จากนั้นด้วยความพยายามของพวกเราชาวโคกล่าม-แสงอร่ามที่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ด้วยความสามัคคี เป็นเวลากว่า ๑๖ ปี ที่พวกเราผ่านความลำบากยากเข็ญมาด้วยกัน เราได้ เรียนรู้ประสบการณ์มากมาย และวันนี้พวกเราสามารถอยู่ปากด้วยความภาคภูมิใจว่า ชาวโคกล่าม-แสงอร่ามมองเห็นทางออกจากปัญหา ด้วยการทำงานร่วมกันของพวกเราเอง หากได้มาเยี่ยมเยียนบ้านโคกล่าม-แสงอร่ามแห่งนี้ ทุกท่านจะได้รับประทับใจกลับไป จากความตั้งใจของพวกเราที่อยากทำให้บ้านของเราเป็นหมู่บ้านที่น่ามอง สะอาดและเป็น

ระเบียบ บนวิถีชีวิตที่ยังคงความเรียบง่ายและสงบสุข โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงลงสู่การปฏิบัติ

วันนี้ ชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม มีน้ำใช้อย่างเพียงพอจากท่อน้ำที่ต่อจากอ่างเก็บน้ำ ห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นน้ำจากท่อที่พวกเราลงแรงขุดกันขึ้นมาเองและ บริหารจัดการแบ่งปันน้ำกันเอง มีองค์ความรู้ด้านการเกษตรที่พวกเราตั้งใจไปเรียนรู้และ นำมาถ่ายทอด วิธีการทำการเกษตรด้วยการลงแขกกลับมาอีกครั้ง หลังนาเราปลูกพืช ทั้งข้าวโพด พักทอง แตงกวา ผักบุ้ง และเห็ด เรามีอาหารเพียงพอจากการเลี้ยงหมู เลี้ยงเป็ด เลี้ยงวัว กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพิ่มเติม จากการทำนาเพียงปีละครั้งในอดีต

...เรื่องราวดี ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อโครงการปิดทองหลังพระฯ โดยสถาบันส่งเสริมและ พัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริเข้ามาช่วยสนับสนุนด้วยการ กระตุ้นหนุนเสริมให้พวกเราช่วยกันคิดหาทางออกจากปัญหาที่ประสบด้วยตัวเอง ด้วยการ มอบองค์ความรู้ ด้วยการเป็นที่ปรึกษาแก้ไขปัญหาและด้วยการประสานหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาเรื่องของการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน

“...หลักสำคัญต้องมีน้ำ น้ำบริโภคและน้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูกเพราะชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้า ไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้” พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๒๙ ณ พระตำหนัก จิตรลดารโหฐาน สวนจิตรลดา เป็นการแสดงให้เห็นชัดถึงความสำคัญของ “น้ำ” ที่มีต่อทุกชีวิต หากมีน้ำที่เพียงพอทุกชีวิตก็จะสามารถมีคุณภาพอยู่ที่ “กินดี อยู่ดี” ขึ้น เพราะน้ำคือชีวิต ดังที่พวกเราชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่ามได้พิสูจน์ให้เห็นแล้ว

ชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม
พุทธศักราช ๒๕๕๕

บทที่ ๒ : กว่าจะมาเป็นวันนี้

บ้านโคกล่าม บ้านแสงอร่าม สองหมู่บ้านที่มีอาณาเขตใกล้ชิดติดกัน และมีสายสัมพันธ์เหนียวแน่น ด้วยเติบโตมาจากเครือญาติ พี่น้อง เพื่อนฝูงที่เดินทางมาลงหลักปักฐาน ณ ที่ราบเชิงเขาที่เรียงตัวเป็นแนวยาวจึงเป็นที่มาของชื่อบ้านโคกล่าม

“ทั้ง ๒ หมู่บ้าน มาอยู่ที่นี้ก็ตั้งแต่ปี ๒๔๙๓ สมัยนั้นยังไม่เป็นหมู่บ้านเป็นแต่บ้าน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชื่อว่า นายบุญเพ็ญ คนกลาง เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านขึ้นกับกุดหมากไฟ ตำบลหมากหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อยู่ต่อมาก็สร้างบ้านเมือง ขยายขึ้นมาในนามว่า บ้านโคกล่าม เพราะว่าโนนมันยาวเลยเรียกว่าโคกล่าม อยู่ต่อมาปี ๓๘ มาแยกหมู่บ้านออกเป็น ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านโคกล่ามและแสงอร่ามต่อกันมา”

นายสมัย มะแพน ปราชญ์ชาวบ้านของบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม บอกเล่าเรื่องราวย้อนรำลึกความหลังครั้งเมื่อตั้งหมู่บ้าน

ชาวบ้านที่นี้พื้นเพเดิมนั้นเป็นคนจาก อำเภอโนนสังข์ อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น (พื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูในปัจจุบัน) เดินทางรอนแรมข้ามป่าเขามาหักร้างกลางพงอยู่บริเวณนี้ ตั้งแต่ครั้งสมัยพื้นที่แถบนี้ยังเต็มไปด้วยช้างและเสือ ขนาดที่ว่า นายสมัย มะแพนซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำชาวบ้านจดจำได้ว่า ครั้งหนึ่งเสือเข้ามากัดตัวนายเป่ชาวบ้านโคกล่ามตายไป ๓ ตัว เป็นเสือตัวใหญ่มาก ชาวบ้านที่ตอนนั้นก็ยังมีไม่มากนักต้องรวมตัวกันจุดธูปได้ขึ้นมาไล่เสือจึงได้หนีไป ส่วนชาวบ้านนั้นก็ต้องอยู่กันอย่างระแวงระวัง จะเลี้ยงหมาไว้เฝ้าบ้านก็ไม่ได้ เพราะ

เสือมาคาบหมาไปกินหมด เข้าป่าทำนา ก็ต้องกังวลกับไข้ป่า ไข้มาลาเรียที่ชุกชุมและคร่าชีวิตชาวบ้านยุคบุกเบิกไปจำนวนหนึ่ง

“สมัยนั้นวัดก็ยังไม่ได้มี บ้านก็ยังเป็นบ้านป่า บ้านดงอยู่ นาน...กว่าจะมาตั้งวัดป่าเลไลยก์ ตอนปี ๒๔๙๖ บ้านกว้างขวางขึ้นก็มีนายสนมาบริจาคที่ดินเพิ่มให้วัด อยู่ติดกับนาชาวบ้านก็เลยพากันมาสร้างวัดเรียกว่า

วัดป่าเลไลยก์ จำได้ว่ามีสิ่งอาศัยอยู่ในวัด ๕๐๐ กว่าตัวเป็นลิงป่า” ลุงสมัย มะแพน ย้อนอดีตเกือบ ๖๐ ปีอย่างแจ่มชัด

🏡 สงสย ปักฐาน บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม

เมื่อหมู่บ้านขยายใหญ่ขึ้นชาวบ้านก็พากันถากถางที่ทาง เพื่อทำไร่ ทำนามากขึ้น ที่ทำกินก็ห่างไกลจากแหล่งน้ำมากขึ้นไปอีกเรื่อย ๆ แต่เพราะมีภูเขาเป็นแนวยาวปริมาณน้ำที่ไหลลงมาจากเขาต่อปีจึงมีปริมาณพอสมควร หากแต่...จะนำน้ำนั้นมาใช้ได้อย่างไร นี่คือปัญหาที่ชาวบ้านต้องเผชิญ

คำตอบแรกของการจัดการน้ำที่ชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่ามค้นพบเป็นคำตอบแรก ก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและสิ่งที่มีอยู่มากตามธรรมชาติ นั่นคือ “ไม้ไผ่” ไผ่จำนวนมากถูกตัดเอามาต่อกันเข้า เพื่อรองรับน้ำจากภูเขาต่อท่อเป็นทางยาวเข้ามาสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่ามยามนั้นรู้สึกตื่นเต้นดีใจที่เจอแรงที่ร่วมแรงร่วมใจกันลงไป กลายมาเป็นน้ำกิน น้ำใช้ในครัวเรือน เสียงน้ำจากกระบอกประปาไม้ไผ่ไหลรินลงเป็นสายดัง จ๊อก จ๊อก ชาวบ้านจึงพากันเรียกขานระบบประปาไม้ไผ่ของหมู่บ้านว่า “น้ำจ๊อก” และการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันลงแรงจนได้มาซึ่ง “น้ำจ๊อก” นี้ก็นำความภาคภูมิใจมาให้กับชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม แต่แม้ว่าชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่ามยามนั้น จะพอน้ำใช้ในครัวเรือนได้สะดวกสบาย แต่สำหรับการทำไร่ ทำนาแล้ว ปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาในแต่ละปี รวมกับปริมาณน้ำที่เก็บไว้ในหนอง ในบึง ยามแล้งก็แทบจะเรียกได้ว่า...ไม่พอกินอย่าได้ไปคิดหวังอะไรเลยกับการทำนาปีละ ๒ ครั้ง หรือการเพาะปลูกพืชหลังการทำนา ยิ่งฝนน้อย ยิ่งแล้ง การทำนา ทำไร่ก็ยิ่งยากแค้น ชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่ามกลุ่มหนึ่ง จึงนิยมเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เช่นเดียวกับพี่น้องชาวอุดรอีกหลายร้อย หลายพันครัวเรือน หนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านเริ่มเดินทางออกไปวันละคน สองคน แม้ว่าจะส่งเงินกลับมาได้เป็นกอบเป็นกำแต่ก็ต้องแลกกับการพลัดพรากจากครอบครัว จากบ้านเกิดเรือนนอนไป แต่เมื่อไม่มีทางเลือกการเดินทางไปทำงานเมืองนอกก็ยังคงเป็นคำตอบที่ดีที่สุดในยามนั้น จาก

ตะวันออกกลาง ช้ามฟากมาฝั่งเอเชีย ได้วัน สิงคโปร์ คือเป้าหมาย แต่บางคนก็เดินทาง
รอนแรมไปทำงานไกลจนถึงอิสราเอลและประเทศแถบตะวันออกกลางอื่นๆ จนเมื่ออายุ
เกินเกณฑ์ใช้แรงงานนั้นแล้ว หลายคนถึงจะได้มีโอกาสกลับบ้าน นั่นคือเรื่องราวเชกเช่น
เดียวกับที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ของจังหวัดอุดร

พ่อเฒ่าสมัย มะแพน เฝ้าดูความเปลี่ยนแปลงนี้ด้วยคำถามในใจ

“ทำอย่างไร ถึงจะให้ลูกหลานเรา กินดีอยู่ดีได้น้อ...”

“ถ้ามีน้ำก็คงจะดี”...คิดได้ดังนั้นแล้ว พ่อสมัย มะแพน ก็ตั้งใจว่าจะต้องหาน้ำมา
ให้ลูก ให้หลานชาวโคกล่าม-แสงอร่ามให้ได้ และเพราะเป็นคนเก่า คนแก่ ของพื้นที่ พ่อเฒ่า
จึงรู้จักต้นไม้ทุกต้น ลำห้วยทุกห้วยบนโคกล่าม รู้ว่าสามารถที่จะทำอ่างเก็บน้ำไว้ได้

“ตอนนั้นพ่อก็เห็นว่าน้ำมันเยอะนะแต่เราก็ปล่อยน้ำไหลไป พอหน้าแล้งจะหาน้ำอาบ
ก็ไม่มี มานั่นคิด ๆ ดูว่า ใครจะมาช่วยเราได้หนอ ก็คิดถึงครูบาท่านหนึ่ง ท่านชื่อว่าครูบาไก่อ
เป็นพระมาจากทางกาฬสินธุ์ พระอุปัชฌาย์มา ที่ไหนเดี๋ยวดร่อนเขาก็จะนิมนต์ท่านไป พ่อกับ
ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านก็ทำเรื่องขอไปโดยท่านช่วยแต่งให้เป็นเนื้อหาสาระ
มีใบปะหน้า เขียนไปถวายบังคมในหลวง ขอกราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เมตตาสงสาร
พวกเราชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม ก็เลยได้ตามวัตถุประสงค์ที่ขอไป”

📌 อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย...น้ำจากพระเมตตา

“โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี”

เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับเป็นโครงการ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๖ และปรับปรุงแล้วเสร็จเมื่อ
ปี ๒๕๕๑ แต่ถึงกระนั้นชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่ามก็ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์จากน้ำ
ที่เก็บไว้ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากระบบการส่งน้ำและระบบการบริหารจัดการน้ำยังไม่เอื้อ
อำนวยต่อการนำน้ำเข้ามายังพื้นที่ไร่ นา ของชาวบ้านโดยเฉพาะชาวบ้านที่มีพื้นที่เพาะปลูก
อยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย เพราะพื้นที่นาสูงกว่าลำห้วย ชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม
จึงได้แต่หาทางช่วยเหลือตัวเอง บ้างก็คิดเครื่องสูบน้ำ น้ำนํ้ามันมาแลกเป็นข้าว ต้นทุนค่า
เพาะปลูกจึงสูงมาก ไม่สามารถทำนได้มากกว่าปีละครั้ง ชีวิตความเป็นอยู่จึงยังคงกระปรอม
กระปร่งเหมือนเดิม

ชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม พยายามแก้ไขปัญหานี้ โดยการปรึกษากับเจ้าหน้าที่ของ
กรมชลประทาน เพื่อหาแนวทางที่จะนำน้ำมาใช้ในพื้นที่ ได้มา ๒ แนวทาง คือ การทำราง
ส่งน้ำ ซึ่งต้องทำถนนขนาดกว้าง ๓-๔ เมตรเข้าไปในพื้นที่ของชาวบ้าน และการขุดวางท่อ
ซึ่งไม่เสียพื้นที่เพาะปลูก แต่ก็ต้องใช้งบประมาณในการขุดบ่อสูง เพราะเป็นการวางท่อ
ใต้ดิน แนวคิดทั้ง ๒ ทาง จึงยังคงค้างคา ไม่ได้นำมาปฏิบัติ

📌 กว่าจะได้น้ำมาทำนา

จนเมื่อวันหนึ่งมีรถตู้กระจกที่ขับผ่านเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านหลายคนสงสัย แต่
แอบเก็บคำถามไว้ในใจ บ้างก็คิดว่าคงจะเป็น “คนของทางการ” มาดูแลอ่างเก็บน้ำ...จนเมื่อ
วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๔ บุคคลที่มากับรถตู้คันนั้นจึงปรากฏภายหลังจากที่มาสำรวจข้อมูล
ชาวบ้านเป็นรอบที่ ๔ แล้ว นั่นก็คือ **“มรว.ดิศนัดดา ดิศกุล ”** เลขาธิการมูลนิธิปิดทอง
หลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “คุณชายดิศ”
นั่นเอง

“ตอนนั้นคุณชายดิศก็มาที่นี่หลายครั้งแล้ว แต่ไม่มีคนรู้ ท่านยังมาบอก
ให้บุญมากลงไปดำเอาดินได้น้ำกันอ่างมาให้ ตอนนั้นบุญมากก็ไม่รู้ แล้วก็ไม
กล้าลงไปเพราะน้ำลึก ก็เลยมาบอกผมว่า มีกรมชลประทานมาจะเอาดิน
กันอ่าง น้ำลึกไม่กล้าไปดำให้ ตอนนั้นจริง ๆ ก็เป็นคุณชายดิศนั่นแหละที่
ลงมาคุยกับบุญมาก ก่อนหน้านั้นทุกครั้งที่มาคุณชายก็จะมาจอดรถดู
วิถีชาวบ้านว่าเขากินยังงัย อยู่ยังงัย คุณชายรู้แม้กระทั่งว่าตอนเช้า
ชาวบ้านมาร้านค้าซื้ออะไรไปบ้าง ผัก พริก มะเขือ ปู ปลา ชาวบ้าน
ซื้อทั้งหมด ทั้ง ๆ ที่ชาวบ้านสามารถปลูกกินเองได้”

อศุลย์ เจริญสุข ชาวบ้านแสงอร่าม บอกเล่าถึงความเป็นมา
โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
จ.อุดรธานี โครงการต่อยอดจากโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายฯ ลำทับด้วยคำจากปาก
บุญมาก ซึ่งปัจจุบันเป็นหนึ่งในพื้นที่ตัวอย่างของโครงการฯ

“คุณชายมาถามผมว่า ปกติทำอะไร ผมก็ตอบว่าทำนาป๊อย่างเดียว แล้วคุณชายก็ถาม
ผมว่า อยากได้น้ำไหม ผมก็บอกว่า อยากได้น้ำ อยากทำนาปลูกพืชได้อีก ทุกคนต้องอยากรวย
อยากทำ ตอนนั้นคุณชายก็อยู่บนรถตู้คุยเสร็จแล้วก็เลยขึ้นไปดูอ่างเก็บน้ำ”

วันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๔ เป็นวันที่ชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่ามจำขึ้นใจ เพราะ
เป็นวันที่พวกเขาต้องตัดสินใจ เมื่อคุณชายดิศยื่นข้อเสนอว่า ชาวบ้านต้องลงแรงเพื่อแลกกับ
“น้ำ” ที่จะได้มาทำนาโดยการต่อท่อนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายเข้ามาสู่ที่นาชาวบ้าน

“คุณชายดิศลงพื้นที่แล้วถามชาวบ้านว่า ถ้าโครงการนี้เข้ามาจะเอาไหม ชาวบ้านก็
บอกว่า ‘เอา’ คุณชายก็บอกว่า ถ้าเอาพวกคุณทำเองนะ ชาวบ้านก็งงง...อ้าวแล้วเราจะ
ทำยังงัย ท่านก็พูดชัดเจนว่ามูลนิธิปิดทองหลังพระฯ มีอุปกรณ์ให้แต่วางแผนต่าง ๆ ชาวบ้าน
จะต้องลุกขึ้นมาขุดเอง ชาวบ้านก็ถามว่า เอรอแบคโฮส่วนตัวเล็กมาขุดได้ไหม ท่านก็บอกว่า
ทำอย่างนั้นก็ได้แต่ชาวบ้านก็จะไม่เกิดความหวงแหน เพราะมันง่ายไป”

คำถามที่คุณชายดีศให้ไว้กับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านหันหน้าเข้ามาปรึกษากัน ผู้ใหญ่ของทั้ง ๒ หมู่บ้าน คือ ผู้ใหญ่สุดใจ เจริญสุข ผู้ใหญ่บ้านโคกล่าม และผู้ใหญ่เสวต จันทรหอม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๑ บ้านแสงอร่าม ทั้งสองเรียกประชุมลูกบ้านเพื่อร่วมปรึกษาหารือกัน ชาวบ้านได้ข้อสรุปว่า ถ้าอยากได้น้ำทำนาก็ต้องร่วมแรงร่วมใจกัน โครงการแรกที่ชาวบ้านลงมือทำ คือการขุดลอกห้วยคำเข ลำห้วยเก่าแก่ซึ่งถูกวัชพืชและป่าอ้อทับถม ขนาดที่ว่าคนที่โตมากับพื้นที่อายุถึง ๔๖ ปี ยังไม่เคยมีโอกาสดูเห็นน้ำในห้วยเพราะเศษวัชพืชที่ทับถมกันแน่นหนา หนาขนาดที่ว่า “เอาช้างลงไปเดินได้ทั้งตัว” และเหตุการณ์ครั้งนั้นก็เปลี่ยนแปลงสำคัญของชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม

“คุณชายสนใจชาวบ้านว่า ‘ถ้าพวกคุณเอาจริง พวกคุณลองไปถางห้วยคำเขดูสิ’ ห้วยคำเข เนื้อที่ ๙ ไร่ ปรากฏว่าชาวบ้านรวมกันมากกว่า ๒๐๐ หลังคาเรือน มากน้อยอย่างบ้านละคน เอาข้าวหอมมากินกัน มาร่วมกันทำ ครึ่งวันเท่านั้นก็เสร็จ” บุญมากเล่าถึงเหตุการณ์ที่พิสูจน์พลังความเข้มแข็งของชาวบ้าน

จากผืนน้ำใสของห้วยคำเขที่สะท้อนแสงแดดจ้ายามบ่ายวันนั้น ก็เป็นจุดเริ่มของ “โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี” ซึ่งเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จด้วยแนวทาง “บูรณาการ” ที่แท้จริง โดยเริ่มจากการ “ระเบิดจากข้างใน” ด้วยความเข้มแข็ง ความสามัคคีของชาวบ้าน สนับสนุนด้วยองค์ความรู้จากหน่วยงานที่มีความรู้จริง องค์การบริหารส่วนจังหวัดสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร และเครื่องมือ เครื่องใช้ ส่วนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ฐานะเจ้าของพื้นที่ ก็สนับสนุนน้ำมันเพื่อการขับเคลื่อนเครื่องจักร โมเดลนี้เองที่กลายมาเป็นโมเดลสำคัญในการพัฒนาทั้งพื้นที่และพัฒนาคนไปพร้อมๆ กัน ...“อุดรโมเดล” จึงปรากฏขึ้น ณ ผืนดินที่เคยแห้งแล้ง ที่บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม แห่งนี้

“ถ้าประชาชนไม่ลุกขึ้นมาทำเองก็ไม่เกิด แบบบ่ ‘ปลูกกล้วยห้าหน่อ มะละกอห้าต้น บ่อด บ่อยาก’ ก็อยากให้อูกลหลานรับฟัง คนที่ไม่รับฟังจะทำตัวเป็น ‘บักลอง กับฮีสัน’ ก็ไม่เป็นไร...”

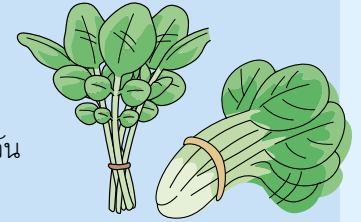
พ่อสมัย มะแพน
ปราชญ์ชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม
ผู้มุ่งมั่นหาน้ำให้อูกลหลาน
แม้บ้านตัวเองจะยังไม่ได้รับน้ำจากโครงการก็ตาม...

องค์ความรู้ด้านการเกษตร จากพ่อสมัย มะแพน

พ่อสมัย มะแพน นอกจากจะเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ชี้ทิศทางและวางหลักคิดแล้ว พ่อสมัยยังมีองค์ความรู้ด้านการเกษตรที่หลากหลายและหนึ่งในองค์ความรู้ที่ได้จากโครงการฯ คือการทำปุ๋ยยูเรียจากปัสสาวะ หรือที่เรียกว่า “ยูเรียมนุษย์”

น้ำหมักยูเรียมนุษย์

ยูเรียมนุษย์ (น้ำปัสสาวะ) ๑ ลิตร
กากน้ำตาล ๙ ลิตร
ผสมส่วนประกอบหมักไว้ในที่ร่มประมาณ ๒๐ วัน

อัตราการใช้

- น้ำหมักยูเรียมนุษย์ ๑ ลิตร ต่อน้ำ ๔๐ ลิตร ฉีดพ่นผักสวนครัว เช่น พริก กระเพรา ต้นหอม ผักชี ผักกวางตุ้ง ผักกาดหอม ฯลฯ
- น้ำหมักยูเรียมนุษย์ ๑ ลิตร ต่อน้ำ ๔ ลิตร เติรดลงในแปลงนา สำหรับนาข้าว
- น้ำหมักยูเรียมนุษย์ ๑ ลิตร ต่อน้ำ ๔ ลิตร รดน้ำบริเวณโคนต้นไม้ สำหรับพืชยืนต้น

บุญมาก สิงห์คำป่อง

ต้นแบบแปลงเกษตรตัวอย่างของชุมชน

บ้านเลขที่ ๒๖ หมู่ ๑๑ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี
โทรศัพท์ ๐๘๔ ๓๓๒๗ ๓๖๐

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๑๙ ไร่, พืชหลังนา ๒๑ ไร่
ปลูกข้าวโพด พักทอง ผักบุ้ง พืชเกษตรอื่นๆ
ได้แก่ ตะไคร้ ผักหวาน มะเขือ พริก ข่า กล้วย
ปศุสัตว์ เลี้ยงหมูจินหัว และหมูเหมีขน
อื่นๆ เลี้ยงปลา
องค์ความรู้ การทำ “ตะบันน้ำ” เพื่อนำน้ำจากบ่อขึ้น
มารดแปลงเกษตรที่สูงกว่าระดับน้ำ,
การเลี้ยงหมูจินหัว และหมูเหมีขน,
การทำน้ำส้มควันไม้

“ก่อนหน้าที่โครงการจะเข้ามา
ก็ไม่ได้ทำอะไรมาก ปีๆ นึงก็
ทำนาข้าว ปลูกมันสำปะหลัง
พอโครงการเข้ามาเราก็มีทุกอย่าง”

“ก่อนหน้าที่โครงการจะเข้ามาก็ไม่ได้ทำอะไรมาก ปีๆ นึงก็ ทำนาข้าว ปลูกมัน
สำปะหลัง พอโครงการเข้ามาเราก็มีทุกอย่าง เมื่อก่อนไม่ได้ปลูกมะละกอจะตำส้มตำแต่ละที
ก็ไปซื้อมาทำ แต่ตอนนี้ตลาดจะต้องมาซื้อผมแล้ว อย่างผักนี้ก็มีแทบทุกอย่างสามารถ
ที่จะเก็บมาทำอาหารได้เลย อยากจะกินอะไร ไม่ต้องเข้าไปซื้อ ตอนนี้ก็มี พริก มะเขือ
มะละกอ ใ้ระพา ฟักทอง ข้าวโพด แมงลัก สะระแหน่ ผักชี หอม ผักชะอม มีหลายอย่าง
หลากหลายผสมผสานกันไป ทำกัน ๒ คน ได้พออยู่ พอกิน เพื่อนบ้านได้มาอาศัยกินด้วย
แล้วเราก็กินหมูนี้ ลูก ๒ ครอกแล้ว ครอกแรกหลังจากที่ของลุงได้มากแล้ว ก็ขายลูกให้พื้นที่
อื่นซื้อไปเลี้ยง ๑๔,๓๐๐ บาท ส่วนครอกที่เห็นนี้ยังไม่ถึงเดือนเลย เวลาเราก็กินหมู
เราเลี้ยงแบบพื้นบ้านไม่เน้นในเรื่องของหัวอาหาร แต่เลี้ยงด้วยหอยกกล้วยจากโครงการ
หลวง ซึ่งเป็นข้อบังคับใครอยากได้ลูกหมูไปเลี้ยงต้องปลูกกล้วยให้ได้ก่อน ๕๐ ต้น เอาไว้เป็น
อาหารหมู เมื่อก่อนเราก็กินหมูแต่ใช้หัวอาหาร เป็นการเลี้ยงเป็นธุรกิจ แต่เลี้ยงส่วนตัว
แบบนี้ไม่มีใครทำ พอมาทำก็เรียบง่าย ไม่ต้องไปหาซื้ออาหาร เอาเศษอาหารจากบ้าน เอา
ต้นกล้วยที่ตัดลูกไปแล้วมาหักได้ นอกจากนั้นก็มี เป็ด ไก่ หมู ปลา นอกจากนั้นที่นี้มีปลูก
ผักสวนครัวทุกอย่าง ที่นี้เลี้ยงไส้เดือนด้วย เป็นฟาร์มเลี้ยงไส้เดือน เอามูลมันไปช่วยทำดินให้
ดี เลี้ยงไส้เดือนไว้ให้เปิด ไก่ แล้วก็ผักสวนครัวด้วย มันเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยย่อยสลายทำให้
ดินมีคุณภาพที่ดีและได้ปุ๋ยที่ดีที่สุด” บุญมากเล่าถึงการทำเกษตรผสมผสานแบบรอบด้าน

“ตะบันน้ำ” ภูมิปัญญาชาวบ้าน ประหยัดพลังงาน ประหยัดเงิน

ช่วงเมษายนก่อนเข้าฤดูทำนา ควรบำรุงดินด้วยพืชหลังนา
เช่น ถั่ว โสน ปอเทือง แต่เนื่องจากพื้นที่นาเป็นที่สูง บุญมากใช้วิธี
ขุดบ่อรองรับน้ำจากโครงการปิดทองหลังพระฯ จากนั้นสูบน้ำ
ขึ้นนาที่สูงที่สุดด้วย “ตะบันน้ำ” ก่อนปล่อยน้ำไหลลงตามความ
ลาดชันสู่แปลงนาด้านล่าง

บุญมาก สิงห์คำป่อง ชาวบ้านโคกล่าม-
แสงอร่าม ที่มีพื้นที่แปลงนาติดกับอ่างเก็บน้ำ
ห้วยคล้ายฯ แต่ในอดีตนั้นไม่สามารถนำน้ำ
มาใช้ได้ จนกระทั่งโครงการปิดทองหลังพระฯ
เข้ามาทำโครงการบริหารจัดการน้ำอย่าง
ยั่งยืนฯ บุญมากจึงเป็นเกษตรกรคนแรกๆ ที่
ได้เข้าร่วมโครงการ และเป็นตัวอย่างความ
สำเร็จให้กับชาวบ้าน

“ตะบันน้ำที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ไม่ต้องใช้น้ำมัน ไม่ต้องใช้ไฟฟ้า ซึ่งใช้ใน
ที่ห่างกัน ๑๒ เมตร จากระยะห่าง ล่างขึ้นบนสามารถนำน้ำขึ้นไปใช้ได้ บ่อนี้เมื่อก่อนน้ำเป็น
สีขาวเพราะเป็นลูกรัง เรามีวิธีการปรับสภาพน้ำ โดยเอาฟางจากนามาโยนลงไปใ้ในน้ำ แล้วก็
เอาปุ๋ยคอกลง พอมันทำปฏิกิริยาจะทำให้มันเปลี่ยนสีจากสีขาวๆ มาเป็นสีใสๆ เลี้ยงปลา
ก็ได้ ตะบันน้ำไปเลี้ยงพืชผักก็ได้ ต้นทุน “ตะบันน้ำ” ใช้วัสดุหาได้จากตลาด ทั้งหมดประมาณ
๓,๔๐๐ บาท ไม่ต้องใช้น้ำมันแล้ว”

การนำน้ำส้มควันไม้ไปใช้ในการเกษตรเพื่อป้องกันโรค แมลงศัตรูพืช เพื่อให้การ
ทำเกษตรอินทรีย์ครบวงจร โดยไม่ใช้สารเคมีฆ่าแมลง

อัตราการใช้

น้ำส้มควันไม้ ๑๐ มิลลิลิตร

น้ำเปล่า ๒๐ ลิตร

ฉีดพ่น ๑ ครั้งต่อสัปดาห์ สามารถป้องกันแมลงศัตรูพืชได้

เทคนิคพิเศษของบุญมาก : นำใบสะเดามาขยี้ใส่ในถังที่รองรับน้ำ เพื่อเพิ่ม
ประสิทธิภาพของน้ำส้มควันไม้

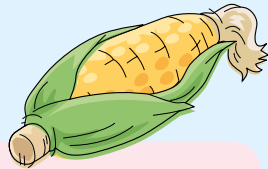

ครอบครัวเสนาอุดร นายบุญธรรม เสนาอุดร

อายุ ๔๗ ปี

บ้านเลขที่ ๑ หมู่ที่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

โทรศัพท์ ๐๘๓ ๑๔๘๓ ๙๗๕

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๒๙ ไร่, พืชหลังนา ๑ ไร่ ๑ งาน ปลูกข้าวโพด ฟักทอง ถั่วลิสง พืชเกษตรอื่นๆ ได้แก่ ตะไคร้ มะเขือ โหระพา พริก กระเพรา แค มะม่วง

ปศุสัตว์ เลี้ยงหมู

อื่นๆ เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่

องค์ความรู้ การนำขี้ค่างคาวมาหมักเพื่อทำน้ำหมัก

ครอบครัวเสนาอุดร เป็นอีกหนึ่งครอบครัวที่ผ่านความลำบาก ทุกข์ยาก แต่เมื่อมีโครงการฯ เข้ามา ชีวิตก็เปลี่ยนไปจากหน้ามือเป็นหลังมือ

“ก่อนหน้านั้นเราต้องซื้อทุกอย่าง ในชีวิตประจำวัน เราไม่ปลูกเลย ก่อนหน้าโครงการจะเข้ามา เราทำนา พอเลิกนาเราก็ไม่ได้ทำอะไรอยู่เฉยๆ แพนเขาก็ไปหารับจ้าง รับเหมาทำงานก่อสร้างบ้าน ได้เงินมากก็ไปซื้อของกินที่ตลาด ไปที่นาก็ไม่ได้มีอะไรมีแต่หญ้า พอโครงการเข้ามาเขาก็มาแนะนำว่าให้ปลูกพืชหลังนา เอาพันธุ์มาให้ เขามาถามก่อนว่าอยากทำอะไร อยากทำจริงไหม เราก็บอกว่า ...ทำจริงจะปลูกให้ตลอดเลยแหละ อยากปลูกมานานแล้ว แต่ไม่มีคนมาแนะนำ ไม่มีน้ำ ปลูกแล้วก็ไม่รู้ว่าจะไปขายที่ไหน พอเขาแนะนำให้ได้ความคิดดี ๆ ก็เลยยังทำ ทำแล้วก็ได้กิน ได้ขาย ตอนนี้สามี บุญธรรมเลิกกินเหล้าเด็ดขาด กลายเป็นคนอยู่กับที่นาไม่ยอมกลับบ้านแล้ว เพราะว่าทำแล้วมันได้ ขายได้” ภรรยาบุญธรรมบอกเล่าเรื่องราวด้วยน้ำเสียงแห่งความสุข ไปพร้อมๆ กับพาลูกชายและลูกสาวนั่งตกปลาเพื่อนำไปทำอาหารเย็น

ที่นา ๒๙ ไร่ ของครอบครัวเสนาอุดร ได้มีโอกาสเพาะปลูกหมุนเวียน จากการทำนาปีละครั้ง สูการปลูกฟักทอง แตงกวา โหระพา ผักบุ้ง โดยพืชผักที่ปลูกนั้นเติบโตงดงาม ด้วยปุ๋ยหมักที่มาจากขี้หมูที่เลี้ยงไว้ เป็นหมูจากโครงการที่นำมาให้เลี้ยง ปีที่แล้วครอบครัวนี้มีรายได้เพิ่มขึ้น ๑๐,๐๐๐ กว่าบาท แต่เคล็ดลับสำคัญที่ทำให้พืชผักงดงาม ไม่ได้มาจากปุ๋ยหมักขี้หมูเพียงอย่างเดียว แต่เพราะพวกเขานำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปผนวกกับประสบการณ์ได้เป็นนวัตกรรมใหม่ที่พิสูจน์ด้วยตัวเองแล้วว่าเห็นผลดีจริง นั่นคือ ปุ๋ยหมักสูตร “ขี้ค่างคาว” จากโคกล่ามนั่นเอง

น้ำหมักสูตรขี้ค่างคาว สูตรเฉพาะของบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม

สูตรที่ ๑

มูลค่างคาว ๑ กิโลกรัมต่อน้ำเปล่า ๑๐ ลิตร หมักทิ้งไว้ประมาณ ๒๐ วัน

อัตราการใช้ : น้ำหมักมูลค่างคาว ๑๐ มิลลิลิตร ผสมน้ำ ๒๐ ลิตร ฉีดพ่นอาทิตย์ละ ๑ ครั้ง

สูตรที่ ๒

มูลค่างคาว ๑ กิโลกรัม

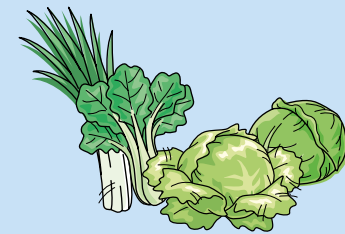
ผักใบเขียว ๑ กิโลกรัม

กากน้ำตาล ๑ ลิตร

น้ำเปล่า ๑๐ ลิตร

นำส่วนผสมทั้งหมด ผสมเข้าด้วยกัน หมักไว้ ๒๐ วัน แล้วเติมน้ำเพิ่ม ๑๐ ลิตร หมักต่ออีก ๓๐-๔๐ วัน

อัตราการใช้ : น้ำหมักมูลค่างคาว ๑๐ มิลลิลิตร ผสมน้ำ ๒๐ ลิตร ฉีดพ่นอาทิตย์ละ ๑ ครั้ง

บ้านเลขที่ ๔๔ หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี
โทรศัพท์ ๐๘๗ ๔๔๐๕ ๑๘๗

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๖ ไร่ พืชหลังนา ๒ ไร่ ได้แก่
ข้าวโพด ฟักทอง แตงกวา

ปศุสัตว์ เลี้ยงหมู
องค์ความรู้ การปลูกแตงกวา

ປູກແຕ່ງກວາ ໑ ງານ ຂາຍໄດ້ວັນລະ ໕໐໐ ບາດ

หนูอ้วน ใจตรง จากอดีตที่เคยทำนา
ได้ปีละครั้ง แต่เมื่อมีโครงการฯ เข้ามาวิถีชีวิต
ก็เปลี่ยนไป วันเนี้ยรายได้ของครอบครัวใจตรง
มาจากการปลูกพืชหลังนา ในช่วงระยะเวลา
การหว่านไถ่อีกรอบ

“ปีนี้ก็ขายแดงไปได้ ๑,๐๐๐ กว่าบาท เท่าที่ปลูกไว้ เก็บอาทิตย์เดียวก็หมดแล้ว เริ่มปลูกเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคมใช้เวลาปลูกไม่ถึง ๒ เดือน ปลูกแดงก็ไม่มีอะไรมาก ขอให้ มีน้ำ ใส่ปุ๋ยคอกนิดหน่อยก่อนปลูกลงร่อง ได้หลุม มีปูนขาวมาใส่ให้ปรับปรุงดิน จากนั้น ก็รดน้ำไม่ถึง ๒ เดือนก็เก็บขายได้ แดงกว่าจริง ๆ เขามีอายุ ๔๕ วันก็ได้ผลผลิตแล้ว ผลผลิตดีจริง ๆ เนี่ยจะเก็บได้วันเว้นวัน แต่ว่าตอนนี้เก็บได้ทุกวันเลย ไม่ได้วันเว้นเลย

ทำแต่งในพื้นที่งานเดียว ก็เก็บขายในหมู่บ้านยังไม่ได้ไปขายตลาดเลยหมดแล้ว... รายได้
 เหลือ ตอนแรกที่ออกเก็บขายได้วันละ ๑๐๐ ตอนนี่ก็ต่อวันขายได้ ๕๐๐ บาท หลังจากนั้น
 ก็ได้วันละ ๑๐๐ กว่าทุกวัน ปลูกลงงานเดียวเท่านั้นแหละ นี่คิดแต่เงินนะแต่ปุ๋ยที่อยู่ในดิน
 ไม่ได้คิดนะ ปุ๋ยที่ลงไปไหน...ปรับดินไปเรื่อย ๆ นาปีหน้าจะได้ผลดีขึ้นด้วย แล้วแตงนี่ถ้า
 ดูแลดี ๆ นะอยู่ได้นาน" หนูอวน เล่าด้วยความภาคภูมิใจถึงรายได้ที่มาจากน้ำพัก น้ำแรง
 และเมื่อย้อนถึงอดีตที่ผ่านมา ก็พบว่าช่างแตกต่างกันมากมายนัก

“เมื่อก่อนเราไม่รู้เลยว่าน้ำอยู่ไหนเลย ถึงจะมีน้ำจากอ่างเก็บน้ำแต่ว่าเวลาที่น้ำมาก็ไม่ระบายมาถึงทางนี้ น้ำมันน้อย ก็ขอกัน ทุกคนก็อยากได้น้ำมาตกกล้า คนที่อยู่ต้นน้ำเขาก็ไม่ยอมให้ พอโครงการมาน้ำมากแล้วที่นี้ก็มาตกลงกันว่าวันไหนใครเอา วันไหนใครได้อาทิตย์นี้เอาสัก ๒-๓ คน อาทิตย์อื่นก็อีกบ้านหนึ่ง ก็น่าจะจัดการได้อยู่” หนูอวนเล่าถึงการจัดการน้ำด้วยการทำประชาคม

วันนี้ หนูอวน ใจตรง เป็นหนึ่งในเกษตรกรตัวอย่างของบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม ด้วยการปลูกพืชหลังนาสารพัดทั้งแตงกวา ข้าวโพด ฟักทอง ด้วยพื้นที่เล็ก ๆ เพียงไม่กี่ไร่ กลับสร้างรายได้ทั้งดงามให้กับครอบครัวใจตรง เป็นแรงบันดาลใจให้พวกเขายังลงแรงพลิกผืนดินให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

ทฤษฎี : ทำสิ่งใดที่คนอื่นทำไม่ได้

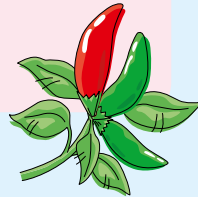

นายคำภู หมีกุล

บ้านเลขที่ ๘ หมู่ ๑๑ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

พื้นที่เกษตร ปลุกข้าว ๒๑ ไร่ พืชเกษตรอื่น ๆ ละครุด
กระท้อน พริก มะเขือ พืชหลังนา ๒ ไร่
ได้แก่ ข้าวโพด พักทอง พักแพง

ปศุสัตว์ เลี้ยงหมู
องค์ความรู้ น้ำหมักชีวภาพ

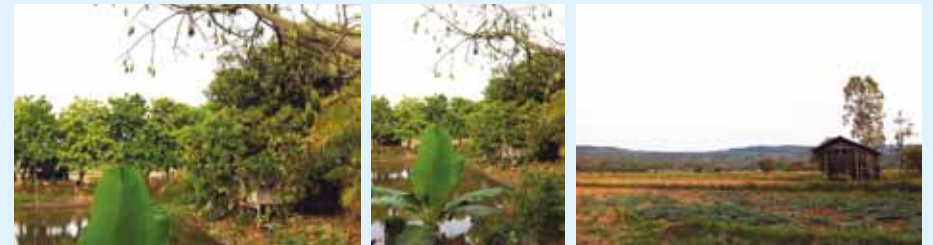
คำภู หมีกุล หมอดินอาสาประจำหมู่บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม มีหน้าที่สำคัญที่เขา
มุ่งมั่นทำด้วยจิตอาสา ไม่ได้มีค่าจ้าง ค่าแรง นั่นคือ หน้าที่ “หมอดิน” ทุกครั้งที่ชาวบ้าน
เดือดร้อนเรื่องคุณภาพของดิน ดินเปรี้ยว ดินเค็ม เขาจะทำหน้าที่ให้ข้อมูลไปจนถึงนำส่งดิน
ไปตรวจเพื่อวิเคราะห์หาส่วนผสมของดินที่ทำให้ดินแปลงนั้น ๆ ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก
จากนั้นแนะนำให้ทำน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพไว้ใช้เอง เพื่อบำรุงสุขภาพของดินอันเป็นทั้งที่
อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของพืช

“เลี้ยงดินให้ดินเลี้ยงพืช” คำกล่าวที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ของชาวบ้านที่พยายามศึกษา
จนเข้าใจธรรมชาติว่าแท้จริงแล้วการบำรุงพืชอาจทำได้โดยการบำรุงดิน โดยมองไปที่ภาพ
รวมมากกว่าเร่งให้ปุ๋ยหรืออาหารแก่ต้นพืชเท่านั้น เพราะพืชที่แข็งแรงย่อมเกิดจากการกิน
อาหารที่สมบูรณ์ มีทั้งแร่ธาตุหลัก คือ NPK และแร่ธาตุรองต่าง ๆ หลายสิบชนิดที่มีอยู่ในดิน
เหมือนกับคนและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่ต้องกินทั้งอาหารหลักและอาหารเสริม

หมอดินอาสา จึงทำหน้าที่เช่นเดียวกับหมอรักษาสุขภาพคน แต่เป็นไปเพื่อรักษา
สุขภาพดินไม้ที่สาเหตุ

“ผมเป็นคนที่นี้ สนใจเรื่องดินมาตลอดเพราะเห็นเองเลยไงว่าเมื่อก่อนนี้ดินดินะ แต่
หลัง ๆ มานี้แค่ ๑๐ ปีที่ผ่านมาเอง เราใช้ปุ๋ยเคมีเยอะ แต่ก่อน ๓๐-๔๐ ปีที่แล้วนี้ปลูกข้าว
ไม่ได้ใช้หรอกนะปุ๋ยเคมี แล้วข้าวก็งามดีไม่ค่อยเป็นโรค แข็งแรงดี แต่พอมาใช้ปุ๋ยเคมีก็เริ่ม
เป็นโรค ดินก็ดาน พัฒนาที่ดินเขาเริ่มมาจัดตั้ง “หมอดินอาสา” อย่างน้อยต้องมีบ้านละ ๑ คน
เพื่อประสานงานกับพัฒนาที่ดินจังหวัด บางครั้งเขาก็จะเอาไดโนไมท์ หรือเอาปอเทืองมาแจก
พร้อมสอนวิธีปรับปรุงดินแบบที่เรียกว่าปุ๋ยพืชสด ส่วนอีกวิธีหนึ่งที่ทำได้ง่าย ๆ คือ หนุ่ยการ

เผาตอซัง แต่เปลี่ยนเป็นไถกลบตอซังไปด้วยเลย ซังข้าวก็ไม่ต้องเผา เผาแล้วดินมันเสีย
ผมไม่เผาแต่คนอื่นเขาก็เผายุ้ง ผมไปแนะนำไม่ให้เผาบางคนเขาก็เชื่อบางคนเขาก็ไม่เชื่อ
เขาบอกว่าเผาให้ไช้แมลงตาย แต่ผมว่าไช้แมลงนะมันไม่ตายหรอก เพราะว่ามันอยู่ในดิน
ความร้อนไม่ถึงหรอก พอฝนตกมาก็ออกมาใหม่” คำภู หมีกุล บอกเล่าถึงความชื่นชอบใน
ดินของตัวเองมาแต่ไหนแต่ไร และล่ำทับว่า “...ตอนหลังก็ต้องใส่ ๒ ไร่ต่อกระสอบ ไร่ละ
๒๕ กิโลประมาณนั้น แต่ตามปกติก็จะใช้ ๒๐ กิโลต่อไร่ ราคากระสอบละ ๘๐๐ บาทพอเรา
ทำนาข้าวใส่รอบเดียวพอ เพราะว่าดินมันดีอยู่ ยาฆ่าแมลงไม่ต้องใส่ พอเราทำปุ๋ยหมัก
ค่าปุ๋ยไร่ละ ๘๐๐ ก็หายไป เพราะว่าเราใช้น้ำหมักแล้วก็เศษฟาง ก็ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ดี”

เทคนิคการกำจัดยุง

ต้นยูคาลิปตัส กลายมาเป็นไม้ยอดฮิตในบ้านเรามาพักหนึ่งแล้ว ด้วยความที่
เป็นต้นไม้ที่ต้นตั้งตรงสวยงาม มีใบไม่มากนักและมีเนื้อไม้ที่เหมาะสมสำหรับทำไม้แบบ
ทำงานก่อสร้าง ทำงานเฟอร์นิเจอร์และอื่นๆ จึงทำให้เกิดการปลูกอย่างแพร่หลาย
จนมาพบว่าการปลูกยูคาลิปตัสนั้นทำให้ดินดาน แห้งแล้งเร็วกว่าปกติ จึงมีการรณรงค์ไม่ให้
ปลูกยูคาลิปตัสกัน

“เวลาปลูกข้าว มันก็ดูคนน้ำ ดูดปุ๋ยกินหมด ข้าวไม่ได้กินหรอกข้าง ๆ เวลาน้ำขัง
แบบเดียวน้ำก็หายหมดแล้ว ยูคาลิปตัสนี่ก็จะตัดทิ้งหมดแล้ว ไม่เอาแล้ว แต่ว่าตัดมัน
ก็ไม่ตายนะ เขาบอกว่าต้องหยอดรวนอีฟ นี่แสดงว่าเขาทำจริงนะ เพราะเมื่อก่อนหน้านี้
เขาโฆษณาว่า ตัดทีเดียวแล้วไม่ต้องปลูกหน่ออีกนะ” คำภู หมีกุล เล่าซ้ำ ซ้ำ กับเรื่องราว
ที่เกิดขึ้นจริง แต่เป็นความจริงบนความเจ็บปวด

“ถ้านาต้องอดทน ถ้าไป ถ้าไป ๘ ปี รู้ผล เพราะว่ามันต้องใช้เวลานาน
หัวใจสำคัญคือ ต้องขยันหน่อย ไม่ต้องขยันหลาย ขยันนิดหน่อยพอ
ค่อยทำ ค่อยไป สม่่าเสมอ อดทนอย่าใจร้อน

น้ำหมักชีวภาพ

สูตรที่ ๑ หมักเศษอาหาร

เศษอาหาร ๓๐ กิโลกรัม

กากน้ำตาล ๕ ลิตร

นำส่วนผสมทั้งหมดหมักรวมกันทิ้งไว้ไม่ต่ำกว่า ๑๕ วัน

อัตราการใช้ น้ำหมักที่กรอง ๕ ลิตรผสมน้ำ ๒๐ ลิตร

สูตรที่ ๒ น้ำหมักปุ๋ย

ฟาง ๑๐๐ กิโลกรัม

ปุ๋ยคอก (มูลวัว) ๑ กระสอบ

ปุ๋ยยูเรีย ๑ กิโลกรัม

น้ำหมักเศษอาหารหรือ หัวเชื้อ พด.๒ ๑๐ ลิตร

ใส่ฟางในรางไม้ขนาด ๒x๒ เมตรสูง ๑ ฟุต โรยด้านบนด้วยปุ๋ยคอก รดน้ำหมักเศษอาหาร หรือน้ำ พด.๒ ให้ชุ่ม ทับอีกชั้นด้วยฟางและรดน้ำหมักหรือหัวเชื้อ พด.๒ ซ้ำ ทำชั้นแบบนี้วนกันประมาณ ๒-๓ ชั้น จากนั้นคลุมด้วยผ้าทิ้งไว้ ๓ วัน เปิดฝ้าออก คลุกเคล้าส่วนผสมต่างๆ ให้เข้ากันคลุมทิ้งไว้เหมือนเดิม ทิ้งกองฟางหมักไว้อีก ๗ วัน สามารถเปิดนำไปใช้เป็นปุ๋ยบำรุงพืชได้ดี ทำให้พืชแข็งแรงสมบูรณ์

เคล็ดลับ : เกษตรกรไม่ควรเผาตอซัง แต่ควรใช้น้ำหมักเศษอาหาร ฉีดพ่นตอซัง ก่อนไถกลบจะช่วยย่อยสลายตอซังให้เป็นปุ๋ยพืชสด ช่วยบำรุงดินได้

นายเทียม ประโยตัง

อายุ ๕๒ ปี

บ้านเลขที่ ๒๙ หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

โทร. ๐๘๗ ๔๒๘๔ ๒๓๒

พื้นที่เกษตร ปุ๋ยข้าว ๑๔ ไร่ ปุ๋ยพืชสด ๒ ไร่ ได้แก่

ข้าวโพด เห็ดฟาง มะเขือเทศ

ปศุสัตว์ เลี้ยงวัว

“นายฮ้อย” อาชีพเก่าแก่แต่โบราณ ที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าตลอดจนนวนิยายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนอีสาน เรื่องราวของกลุ่มชายฉกรรจ์ที่มีอาชีพค้าวัว ค้าควาย ต้องผ่านด่านทดสอบมากมายเมื่อตอนควายไปขายยังที่ต่างๆ ทั้งอันตรายจากสัตว์ป่า การเดินทางผ่านท้องดินทุรกันดาร ต้องต่อสู้กับหวัชไมยที่จะมาลักวัว ควายไป คำ “นายฮ้อย” จึงให้ภาพลักษณ์ของชายฉกรรจ์ที่พร้อมเผชิญโลก

วันนี้เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไปวิถีของนายฮ้อยก็เปลี่ยนตาม แม้ยังคงสวมหมวกใบเท่แบบนายฮ้อยในตำนาน แต่วิธีการแลกเปลี่ยนควายก็ง่ายด่าย ด้วยการติดต่อสื่อสารผ่านช่องทางไร้สาย...เทียม ประโยตัง ก็เป็นหนึ่งในเครือข่ายนายฮ้อยแห่งภาคอีสาน ที่สืบทอดตำนานการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยน วัว ควาย มาจนถึงทุกวันนี้ และนั่นทำให้เขาเป็นหนึ่งในผู้ที่มีอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว นั่นคือ “การค้าวัวและการนำพ่อพันธุ์วัวไปผสมพันธุ์”

“เรื่องค้าวัวเราก็คำมานาน เมื่อก่อนเลี้ยงควาย ๓๐ กว่าตัว ต่อมาขายควายไปซื้อรถไถคันนี้ ราคา ๕๑๐,๐๐๐ บาท เป็นรถไถคันเล็กแล้วจากนั้นก็เอารถไถไปหากิน ได้เงินมาก็มาซื้อวัวมาเลี้ยงอีก เพราะว่าวัวบ้านเรามันจะหมดแล้ว” เทียม ประโยตังเล่าถึงวิถีที่เปลี่ยนแปลง จากควาย กลายเป็นควายเหล็กและกลีบกลายเป็นวัวอีกครั้ง

วัวแต่ละตัวที่เขาซื้อมา จะคัดเลือกวัวที่แข็งแรง อายุประมาณ ๑ ปี ราคาประมาณ ๑๑,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาทแล้วแต่อายุและความสมบูรณ์ของวัว จากนั้นนำมาเลี้ยงตามธรรมชาติ โดยสร้างคอกไว้ให้หลบแดด หลบฝน เข้าขึ้นมาก็ด้อนออกมาปล่อยให้และเล็มกินหญ้าในท้องนา เย็นย่ำค่ำลงก็ด้อนกลับไปนอนในคอก ถ้าตัวไหนดูทำไม่แข็งแรงหรือ “เลี้ยงไม่เชื่อง” ก็ขายออกไป แต่ถ้าตัวไหนเลี้ยงเชื่องดี ให้จับ ให้จูง ก็เลี้ยงไว้

“ที่ทำมานี้เลี้ยงวัวได้รายได้ดีที่สุด ตัวหนึ่งได้กำไรราว ๑๐,๐๐๐ กว่าบาท ก็เอามากินหญ้าแถว ๆ นี้ พออายุได้ ๒ ปีก็ว่าก็ขาย เด็กน้อยก็มีหน้าที่เลี้ยงวัว บางทีก็เป็นตากับยาย เข้าเอาวัวออกไปยืนเอาเข้าคอก ถ้าเพื่อน ๆ นายฮ้อยด้วยกันโทรมาหาว่าจะมีคนซื้อวัวก็จะบอกเขาไปว่าเรามีวัวมีกี่ตัว ราคาเท่าไร ถ้าเขาตกลงก็เอาวัวไปส่งกันรับเงินมาก็ก่อนนั้น”

ปัจจุบัน นายเทียม ประโยตัง มีวัวอยู่ทั้งสิ้น ๑๓ ตัว ปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ โดยมีเด็ก ๆ ลูกหลานคอยทำหน้าที่เลี้ยงวัวและอาจจะเป็นคนรุ่นต่อไปที่จะสืบทอดอาชีพ นายฮ้อยในอนาคต

เทคนิคการเลี้ยงพ่อพันธุ์วัว

วัวพันธุ์ที่นายเทียม เลี้ยงคือ พันธุ์อเมริกัน บรามัน ที่กำลังเป็นที่นิยม ราคาพ่อพันธุ์ ตกถึงตัวละ ๖๐,๐๐๐ กว่าบาท แต่แม้ว่าราคาจะสูง การเลี้ยงวัว “พ่อพันธุ์” ก็เป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้อย่างงดงาม โดยเทคนิคการเลี้ยงวัวพ่อพันธุ์ นอกจากทำคอกให้ไว้ได้ถุนบ้าน ดูแลอย่างดีแล้ว อาหารพ่อพันธุ์ยังไม่ใช่หญ้าแบบเดียวกับที่เลี้ยงวัวตัวอื่น ๆ แต่เป็นกล้วยกับรำ ที่นายเทียมใส่ไฉ้นำมาให้เป็นพิเศษ

รายได้จากการเลี้ยงพ่อพันธุ์ วัว

- นำวัวไปผสมพันธุ์ ครั้งละ ๕๐๐ บาท
- คำน้ำมันรด ค่าเดินทาง ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ บาท (ตามแต่ละระยะทาง)

วัวพ่อพันธุ์ตัวหนึ่ง ๆ สามารถผสมพันธุ์ได้มากกว่าวันละ ๑ ครั้ง และช่วงที่โตเต็มที่ นายเทียมเล่าว่า พ่อพันธุ์ของตนต้องเดินทางไปผสมพันธุ์ทุกวัน มากกว่าวันละ ๑ บ้าน และเคยต้องเดินทางไปถึง ๓ บ้านในวันเดียว เพราะความต้องการพ่อพันธุ์มีสูงมากนั่นเอง

ท้ายัน อตทน รับรองไม่มีทางจน

นายเทียม ประโยตัง เป็นหนึ่งในชาวบ้านโคกล่าม-แสงอำม ที่ประกอบอาชีพมากกว่า ๑ อย่าง นอกจากการควาและทำนาแล้ว นายเทียมยังมีชื่อเรื่องการปลูกเห็ดฟาง แบบตั้งกอง

กับพื้นดิน ปลูกพืชหลังนาหลากหลายชนิด อีกทั้งเป็นพ่อค้า แม่ค้าในตัวเอง โดยเข้าขึ้นมานายเทียมและภรรยาจะออกไปเก็บเห็ดในแปลง เก็บผักสวนครัว และหักข้าวโพดมาต้มเพื่อนำไปจำหน่ายยังตลาดหนองวัวซอ ในแต่ละวันจะได้เห็ดกว่า ๖-๗ เซ่ง นำไปขายที่ตลาดหนองวัวซอได้รายได้ถึงวันละ ๔,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ บาท ไม่รวมกับข้าวโพดที่ต้มไปขายตลาดนัดในราคา ๗ ผัก ๒๐ บาทซึ่งก็ขายหมดทุกวันเช่นกัน

“ทำเห็ดก็มีต้นทุนแปลงละ ๒,๐๐๐-๒,๒๐๐ บาท เป็นค่ากากมันสำปะหลังแต่เพราะว่าเรามีรถเองก็ลดลงมาเหลือประมาณ ๑,๕๐๐-๑,๖๐๐ บาท ต่อ ๒๐ แปลง แปลงหนึ่งมี ๔ แถวพอเห็ดออกรวม ๆ แล้วขายได้เป็น

กำไร ๗,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ กว่าบาทต่อรอบหนึ่ง ใช้เวลาประมาณไม่ถึงเดือน เพราะว่าเราปลูกแบบหมุนเวียน ทำครั้งละหลายแปลงพอแปลงนี้จะหมด ก็เริ่มเก็บแปลงนั้นหมุนเวียนไปทำให้มีรายได้ทุกวัน พอเริ่มรอบเห็ดออกรอบหลัง ๆ ไม่ค่อยสวยเราก็ไม่เอาไปขายแล้ว เก็บแจกจ่ายพี่น้อง เพื่อนบ้านกิน เราขายเฉพาะเห็ดชุดแรก ๆ แล้วเห็ดของเราขาย ดอกใหญ่ก็ขายดีไปขายหนองวัวซอจนขายไม่ไหว เอาไปเท่าไรก็ขายหมดเราขายเห็ดแถมข้าวโพดต้มบ้างอะไรบ้าง ขายดี” นายเทียม เล่าถึงการทำมาหากิน ที่ทำผลผลิตออกมาเท่าไรก็ขายหมด

วันนี้ของครอบครัวประโยตัง ดูจะเป็นวันที่เต็มไปด้วยความสำเร็จ เสียงหัวเราะของภรรยานายเทียมดังแทรกเข้ามาเรื่อย ๆ ตลอดระยะเวลาการพูดคุย แต่ก่อนหน้านั้นใช้ว่าหนทางเดินชีวิตจะราบเรียบ นายเทียมก็เหมือนกับคนอื่น ๆ อีกหลายคน ที่ชีวิตหันเหไปหาหลายอุปสรรค จนนึกถึงวันหนึ่ง เขามองเห็นลูกแล้วก็ “คิดได้” ว่าจะกินเหล้าจนวันหนึ่งลูกลุกขึ้นมากินเหล้าร่วมวงกับพ่อหรืออย่างไร เพียงคิดได้เท่านั้นก็ตัดสินใจเลิกเหล้าโดยเด็ดขาดนับแต่วันนั้นแล้วหันมาทุ่มเทเรี่ยวแรงทั้งหมดให้กับการทำมาหากิน จนวันนี้กล่าวได้ว่านายเทียม ประโยตัง ประสบความสำเร็จในอาชีพที่หลากหลาย

“ถ้าขยันนี้ ไม่มีวันจนนะ ลูกหลานไปทำงานเมืองนอก ยังไม่ได้เท่าเราเลย ของเขามีแต่รับเป็นรายเดือน แต่ของเรารับทุกวัน” เทียม ประโยตังกล่าวปิดท้ายถึงเคล็ดลับความสำเร็จ

เทคนิคการเพาะเห็ดฟางแบบกองดิน

วัตถุดิบสำคัญของการเพาะเห็ดแบบกองดิน คือ กากมันสำปะหลังที่เหลือใช้ในขบวนการผลิตแป้งมันซึ่งจะมีอยู่ ๓ ชนิด ได้แก่ กากดิน กากล้าง และกากแป้ง **กากดิน** จะได้จากการทำความสะอาดหัวมันสำปะหลังครั้งแรก ก่อนนำเข้าสู่ขบวนการผลิต จะมีเศษดิน เศษเปลือกนอก ลักษณะเป็นเหมือนดิน น้ำหนักมาก **กากล้าง** ได้จาก

การล้างหรือเปียกล้าง จะได้จากการทำความสะอาดครั้งที่ ๒ ลักษณะจะมีน้ำปนออกมา สารอาหารที่เห็ดต้องการมีมาก ส่วน **กากแป้ง** หรือกากเปียกจะได้จากขบวนการผลิตสุดท้าย จะมีลักษณะเปียกชุ่มมากสีออกขาว เนื้อละเอียด มีสารอาหารยังคงเหลืออยู่มาก สูตรของการผสมกากมันในแต่ละโรงงานจะไม่เหมือนกัน ส่วนสูตรของนายเทียม นั้นใช้ กากดินผสมกับกากเปียกและกากล้างรวมกันทั้ง ๓ ชนิด

วัตถุดิบสำหรับการเพาะเห็ดฟาง

๑. กากมันสำปะหลังผสมแล้วจากโรงงาน
๒. ไม้แบบขนาด ๖๐ X ๓๐ สูง ๒๐ ซม.
๓. ไม้โครง (ไม้ไผ่ผ่าซีก กว้าง ๑ นิ้ว ยาว ๑.๖๐ เมตร)
๔. ฟางตากแห้งสนิท เก็บไว้โดยไม่เปียกชื้น ห้ามใช้ฟางสกปรก หรือฟางชั้นรา
๕. พลาสติกสำหรับคลุมกองฟาง
๖. เชื้อเห็ด
๗. ปุ๋ยคอก เพื่อเป็นอาหารสำหรับเห็ด

วิธีการเลือกพื้นที่สำหรับเพาะเห็ดฟางแบบกองดิน

การเลือกสถานที่เพาะเห็ดเป็นหนึ่งในหัวใจสำคัญ เนื่องจากการเพาะเห็ดฟางแบบกองที่สำคัญคือจะต้องไม่เป็นพื้นที่ดินเค็ม นอกจากนั้นจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมด้วย ที่สำคัญคือต้องปราศจากยาฆ่าแมลง ยาฆ่าเชื้อรา เป็นที่โล่งน้ำไม่ท่วมมีการระบายน้ำได้ดี และต้องเป็นที่ไม่เคยใช้เพาะเห็ดฟางมาก่อน การทำเห็ดกองลานจะทำกองดินหมุนเวียนย้ายที่ไปเรื่อย ๆ โดยดินที่เคยเพาะเห็ดฟางแล้วจะสลับหมุนเวียนไปปลูกผักต่าง ๆ แทนเพราะกากที่เหลือจากการผลิตเห็ดจะกลายเป็นปุ๋ยให้กับพืชผัก และหากต้องการเวียนกลับมาเพาะเห็ดฟางกองดินบนพื้นที่นั้นอีก จะต้องขุดดินตากแดดจัดไว้ ๗ วัน เพื่อฆ่าเชื้อโรคต่าง ๆ ป้องกันโรคโดยเฉพาะเชื้อรา

วิธีการเพาะเห็ดฟาง

๑. การตั้งกองดิน

- ๑.๑ มันสำปะหลัง ๑ รถบรรทุกได้ประมาณ ๒.๓-๒.๔ ตัน กองตามจุดต่าง ๆ ที่จะทำกองเห็ด (ปริมาณนี้ทำได้ ๒๐ แปลง แปลงละ ๘ กองดิน)
- ๑.๒ นำบล็อกไม้ที่เตรียมไว้มาเตรียมการตั้งกองดิน โดยตักกากมันใส่ในถังสีเพื่อกะน้ำหนักให้เท่ากันปริมาณ ๑ ถังสีต่อบล็อก เทกากมันแล้วเหยียบให้แน่น ก่อนยกบล็อกขึ้นจะได้กองดินสำหรับเพาะเห็ด ๑ กอง
- ๑.๓ เลือกบล็อกไม้ให้ห่างจากกองดินแรก ๑๐-๑๕ ซม. ก่อนตั้งกองดินต่อไป ทำเช่นนี้จนครบ ๘ กองดิน เรียกว่า ๑ แปลงเห็ด ทำซ้ำจนได้ ๒๐ แปลง

ขณะตั้งกองดินหากกากมันสำปะหลังแห้งเกินไป ให้รดน้ำพอเปียก ไม่ให้กองดินแตก

๒. การเตรียมเชื้อเห็ด

- ๒.๑ เตรียมเชื้อเห็ดด้วยการผสม ส่วนผสมตามอัตราส่วน ดังนี้

แป้งข้าวเจ้า ๕๐ กรัม

เชื้อเห็ดฟาง ๒ ถัง

หัวอาหารเห็ดฟาง ๑ ช้อน

รำ ๕๐ กรัม

(อัตราส่วนสำหรับแปลงเห็ดฟาง ๑ แปลง)

- ๒.๒ ผสมส่วนผสมทั้งหมดให้เข้ากัน นำไปโรยบริเวณแปลงเห็ดฟางเปียกที่ขึ้นบล็อกไว้แล้ว โดยโรยให้ทั่วทั้งที่เป็นบล็อกและส่วนพื้น

- ๒.๓ รดน้ำให้ทั่วแปลงเห็ด พอให้ชุ่ม

๓. การดูแล และการเก็บผลผลิต

- ๓.๑ เมื่อตั้งกองดินและโรยเชื้อเห็ดจนทั่วแล้ว ให้คลุมด้วยแผ่นพลาสติกให้

มิดชิดโดยคลุม ๒ ชั้น ใช้ปลายข้างหนึ่งซ้อนทับปลายพลาสติกอีกด้าน บริเวณด้านบนของกองเห็ด

๓.๒ คลุมทับด้วยกองฟางอีกชั้นหนึ่ง

๓.๓ ปิดไว้ให้มิดชิดเป็นเวลา ๓ วัน แล้วจึงเปิดเพื่อให้มีอากาศเข้าไปในแปลง เห็ดฟางเล็กน้อย สังเกตจะพบการเดินของเชื้อเห็ด เห็นเป็นเส้นใยคล้าย ใยแมงมุมเต็มไปหมด

๓.๔ ขึ้นโครงไม้ไผ่เพื่อให้มีอากาศภายใน จากนั้นนำพลาสติกคลุมบนโครง ไม้ไผ่อีกชั้นหนึ่ง นำฟางกลบซ้ำอีกชั้น พักไว้อีก ๓-๔ วัน เปิดให้อากาศ อีกครั้ง ดูการเติบโตของเห็ด ระยะนี้จะเห็นเป็นเม็ดขาว

๓.๕ หลังจากนั้น ๔-๗ วันสามารถเริ่มเก็บเห็ดได้ ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ เห็ด ชอบอากาศร้อนแล้ว ทำให้โตเร็ว

๔. ผลผลิตและการจำหน่าย

๔.๑ ปริมาณเห็ดที่เก็บได้ ต่อแปลงประมาณเฉลี่ยแปลงละ ๓ กิโลกรัมต่อวัน โดยสามารถเก็บเห็ดได้ ๓ รอบขึ้นไปหากได้รับการดูแลที่ดี เห็ดรอบ ๒ อาจมีปริมาณลดลงกว่ารอบที่ ๑ แต่เมื่อถึงรอบที่ ๓ จะกลับมีปริมาณ เพิ่มขึ้นอีกครั้ง

๔.๒ ปริมาณเห็ดทั้งหมดที่เก็บได้ต่อแปลง ประมาณ ๒๐ กก. ระยะเวลารอบละ ๑๕ วัน

๔.๓ การจำหน่าย ใช้การขายด้วยตัวเองที่ตลาดนัดทำให้ได้ราคา เพราะสูตร แบ่งข้าวเจ้าจะเพิ่มความขาวให้กับเห็ด เคยจำหน่ายได้ถึงราคา กิโลกรัมละ ๘๐ บาท แต่โดยเฉลี่ยแล้วราคาเห็ดฟางจะอยู่ที่ ๔๐-๖๐ บาท

รายได้จากการเพาะเห็ดฟางแบบกองดิน

นายเทียม ประโยดง มีต้นทุนต่อรอบการดำเนินการ (๒๐ แปลง) ประมาณ ๑,๕๐๐-๑,๖๐๐ บาท เป็นค่ากากมัน ต้นละ ๓๕๐ บาท และค่าเชื้อเห็ด ส่วนฟางและ ปุ๋ยคอกหามาได้จากที่นา และทำปุ๋ยคอกเอง โดยนายเทียมใช้รถตัวเองไปบรรทุกกากมัน จากโรงงานซึ่งทำให้ค่าใช้จ่ายถูกลง แต่ถ้าเกษตรกรรายอื่นๆ ที่ไม่มีรถบรรทุกจะต้อง ว่าจ้างรถด้วย ต้นทุนต่อ ๒๐ แปลงจะอยู่ที่ ๒,๐๐๐-๒,๒๐๐ บาท หรือเฉลี่ยแปลงละ ๑๐๐-๑๒๐ บาท

- เฉลี่ยต้นทุนการตั้งกองดินเพื่อเพาะเห็ดฟาง ๑๐๐-๑๒๐ บาท
- รายได้จากการจำหน่ายต่อรอบ/แปลง ๘๐๐-๑๒๐๐ บาท
- ต่อปีปลูกเห็ดได้ ๖ รอบหมุนเวียนไปในพื้นที่ มีรายได้เฉลี่ย ๑๐๐,๐๐๐ กว่าบาท

เคล็ดลับการทำเห็ดฟางกองดินของนายเทียม คือ ทำเป็นรอบๆ ต่อเนื่องกันไป ทำให้มีรายได้หมุนเวียน แปลงละ ๒๐ กองดิน จะได้รายได้ทุกวัน วันละ ๔,๐๐๐-๕,๐๐๐ บาท จากการเก็บผลผลิตไปขายที่ตลาดหนองวัวซอ โดยเห็ดจะขึ้นดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับ อากาศ ส่วนการจำหน่ายเห็ด ราคาจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับปริมาณของเห็ดที่มีเกษตรกร ไปจำหน่ายในตลาดนั้นๆ

นางกนิษฐา ดวงคำภา

บ้านเลขที่ ๒๔ หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี
โทร. ๐๘๖ ๒๔๑ ๙๐๐๙

พื้นที่เกษตร

ปลูกข้าว ๑๘ ไร่ ปลูกพืชเกษตรอื่นๆ ได้แก่ มะม่วง พริก ตะไคร้ เสาวรส ปลูกพืชหลังนา ๒ ไร่ ได้แก่ ข้าวโพด ฟักทอง เห็ดฟางกองดิน

ปศุสัตว์

เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ ปลา

กิจกรรมเพิ่มเติม ทำเตาเผาถ่าน เริ่มเก็บน้ำส้มควันไม้

กนิษฐา ดวงคำภา เป็นหนึ่งในชาวบ้านโคกกลม-แสงอร่าม ที่เฝ้าติดตามดูความคืบหน้า ของโครงการของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระ ราชดำริ เริ่มแต่ครั้งมีการประชุมกันครั้งแรกของหมู่บ้าน เธอก็เป็นหนึ่งในผู้ที่ให้ความสนใจ มาร่วมออกแรงเป็นอาสาสมัคร แม้ว่าที่นาจะไม่ได้อยู่ในพื้นที่รับน้ำจากโครงการในระยะแรก แต่เพราะกนิษฐาเองก็ตระหนักดีถึงความสำคัญของ “น้ำ” ต่อการทำการเกษตร เพราะใน บริเวณที่นาของเธอได้รับน้ำจากห้วยขี้เกียจแม้จะมีปริมาณไม่เพียงพอต่อการทำเกษตรทั้งปี แต่ก็ยัง “พอมี”

การทำการเกษตรของกนิษฐาทำแบบ “คนขยัน” คืออยากกินอะไรก็ปลูกเอา โดยไม่ได้ คิดว่าปลูกไว้เพื่อขาย ไม่ได้คิดทำเป็นธุรกิจแต่ปลูกไว้เพื่อกินในครอบครัว แจกเพื่อนฝูงบ้าง ลูกหลานบ้าง บางครั้งผักหวานป่าจากโคกกลมยังได้เดินทางไกลไปจนถึงเมืองชลบุรีที่ซึ่ง ครอบครัวขยายฐานรากไปลงหลักที่นั่น และด้วยความเป็นคนขวนขวายหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เมื่อโครงการฯ เข้ามาเธอจึงเฝ้าติดตามอย่างใจจดจ่อ

“ตอนที่คุณชายมาแรกๆ เขาบอกว่า เขาจะสนับสนุนตรงที่มีอ่าง ใครมีนาอยู่ได้อ่างให้ไปลงทะเบียน นาเราไม่ได้อยู่ได้อ่าง เราก็ชะงืดแล้ว ชะงืดอีกว่าใครมาหนอ เขามาทำอะไรเราเป็นคนอยากรู้ อยากรู้อีก ยึดคอกแล้ว ยึดคอกอีก พอเขาเปิดโครงการช่วงขยายผลก็รีบไปสมัครก่อนเลย เพราะว่าเป็นคนอยากรู้อีก อยากรู้อีก ว่าจะทำอะไรยังไง สนใจว่าที่ทำเกษตรอยู่นี้มันจะมีวิธีที่ดีกว่าที่ทำอยู่ไหม เขามาประชุมกัน ตอนแรกมีแค่ ๒๘ แปลง ตอนนั้นขยายผลออกมาแล้ว โอ้ย...ดีใจ ปีแรกยังขยายไม่เร็วอย่างว่าแหละต้องเป็นรอบฤดูกาลเป็นขั้นตอนตอนนี้ก็ยังมาไม่ถึง อาศัยน้ำที่ติดห้วย แต่ได้ความรู้มาขยายผลที่นี่” กนิษฐาบอกเล่าด้วยน้ำเสียงที่ยังสะท้อนความตื่นเต้นในวันนั้น

องค์ความรู้ที่เธอได้รับจากการขยายผลโครงการที่นำมาใช้จริงนั้นหลากหลาย ที่สำคัญคือ การเรียนรู้เรื่อง ปุ๋ยยูเรียมนุษย์ ที่ได้จากการหมักน้ำปัสสาวะกับสมุนไพร และกากน้ำตาล การทำน้ำหมักจุลินทรีย์สูตรต่าง ๆ การปลูกป่าน้ำมาทำถ่าน ซึ่งสอดคล้องกับการเผาถ่านด้วยเตาแบบดั้งเดิมที่พี่ชายเธอทำอยู่แล้ว ตลอดจนการทำปุ๋ยสัตว์ เลี้ยงเป็ดเทศและเลี้ยงหมู

ปุ๋ยยูเรียมนุษย์

วัตถุดิบ

- ๑) น้ำปัสสาวะ จำนวน ๑๐ ลิตร
๒) กากน้ำตาล จำนวน ๒ ลิตร

นำวัตถุดิบทั้ง ๒ ชนิดมาผสมรวมกัน หมักไว้ ๑๐-๑๕ วัน สังเกตว่ามีฝ้าขาวขึ้น แสดงว่าปุ๋ยที่หมักไว้ได้ที่พร้อมใช้งานแล้ว อัตราส่วนการใช้สำหรับพืช ผักสวนครัว ใช้ผสมน้ำในอัตราส่วน ๑:๑,๐๐๐ ลิตร ฉีดพ่นทุก ๗ วันจะช่วยเร่งอัตราการเจริญเติบโตของพืช และช่วยให้พืชมีความต้านทานโรคได้ดี

การเลี้ยงหมู

หมูพันธุ์ “เหมยซาน” หรือ “มิตรสัมพันธ์” เป็นหมูจากประเทศจีนซึ่งได้ถูกล่าถวายเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อนำมาเผยแพร่ให้กับเกษตรกรได้เลี้ยงต่อไป หมูเหมยซาน เป็นหมูที่กินอาหารที่คุณภาพต่ำได้ มีลูกดกประมาณ ๑๖-๒๑ ตัว/แม่/ครอก ทนต่อสภาพอากาศหนาวชื้นของที่สูงได้ดี เป็นหมูสาวเร็ว (๔-๖ เดือน) มีเนื้อน้อยมันมาก เมื่อนำมาผสมกับหมูพันธุ์อื่น ๆ จะได้ลูกผสมที่มีเนื้อเพิ่มขึ้น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ศึกษาทดลองโดยนำมาผสมกับพ่อพันธุ์ดุริอเจอร์ซี และพันธุ์ลาร์จไวท์ เพื่อให้ได้ลูกผสมเหมยซานที่มีเนื้อเพิ่มขึ้น และเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของภาคเหนือ

การจัดการเลี้ยงดู

ในสภาพพื้นที่สูงซึ่งมีอากาศหนาวเย็นและพื้นที่จำกัด ควรเลี้ยงในหลุม (หมูหลุม) เพื่อให้ได้ปุ๋ยมูลหมูไว้ใช้ และสร้างความอบอุ่นให้แก่หมูได้ดี ในสภาพพื้นที่ราบเชิงเขาควรเป็นคอกพื้นคอนกรีตหรือพื้นไม้ เพื่อสะดวกในการทำความสะดวก อาหารที่ใช้ควรหาได้ในท้องถิ่น เช่น ต้นกล้วย ใบกระถิน รำข้าว ปลายข้าว ข้าวโพด ผักผลไม้ต่างๆ และผสมกับหัวอาหารสำเร็จรูปเล็กน้อย เพื่อมิให้หมูขาดสารอาหารและโตเร็ว มีการฉีดวัคซีนป้องกันโรค และถ่ายพยาธิสม่ำเสมอ

การลงทุน

- ค่าหมูอายุ ๒ เดือน ๔ ตัวๆละ ๑,๒๐๐ บาท รวม ๔,๘๐๐ บาท
 - ค่าอาหาร (ตัวละ ๗๕ กก.) ๓๐๐ กก.ๆ ละ ๑๘ บาท รวม ๕,๔๐๐ บาท
 - ค่าเวชภัณฑ์ (วัคซีน, ยาถ่ายพยาธิ) รวม ๑,๐๐๐ บาท
 - ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (อุปกรณ์การเลี้ยง, ไฟฟ้า, น้ำมันเชื้อเพลิง) รวม ๓,๐๐๐ บาท
- รวมทั้งสิ้น ๑๔,๒๐๐ บาท

ผลตอบแทน

- ค่าขายหมู (อายุ ๖ เดือน หนักตัวละ ๖๐ กก.) กก.ละ ๔๐ บาท ปึละ ๒ รุ่น รวม ๑๙,๒๐๐ บาท
 - ค่าปุ๋ยคอก (๓๐ กระสอบๆ ละ ๓๐ กก.) ๙๐๐ กก.ละ ๔ บาท ๒ ครั้ง/ปี รวม ๗,๒๐๐ บาท
- รวมทั้งสิ้น ๒๖,๔๐๐ บาท

(ข้อมูลจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ)

แม้ว่าจะได้รับองค์ความรู้มาเหมือนๆ กัน แต่ความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับแต่ละคนย่อมไม่เหมือนกัน สิ่งหนึ่งที่เป็นเคล็ดลับความสำเร็จนั้น กนิษฐากล่าวว่า “อย่างที่คุณชายว่า มันต้องระเบิดจากข้างใน หมายถึง เราอยากลุกขึ้นมาทำเอง ไม่ต้องให้ใครมาบังคับ เพื่อตัวเราเอง แล้วถ้าถามว่าอะไรทำให้เราระเบิดจากข้างในนะ ก็ต้องบอกว่า เราดูแบบจากพ่อกับแม่ พ่อกับแม่เป็นคนขยัน ไม่ค่อยนั่งดูตายขนาดว่าเป็นไข้ถอดๆ แอดๆ ก็ยังไม่อยู่เฉยๆ ยังทำโน่นทำนี่ ก็เลยดูว่าพ่อก็แก่แล้วแม่ก็แก่แล้วเขายังทำ เรายังไม่เป็นไร เราทำไม่ไม่ทำ วันนี้พ่อก็ยังทำอยู่ อายุเท่ากับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนะ ๘๕ ปีแล้ว แม่ก็เท่าพระราชินีแต่แก่

ยังแข็งแรง ปกติก็จะมานี่ พ่อนี้ตอนนี้มีโรคประจำตัวก็ทำงานอยู่ที่บ้าน ทำของแกไปเรื่อย ๆ หยิบทำอะไรได้ก็ทำ บางทีก็ทำส้มไก่ บางทีก็ทำไม้กวาด ดอกนี้คือดอกมัดข้าว พ่อก็ทำให้นะนี้ ตัดไม้ไปให้แกแล้วแกก็ทำให้ เราก็กินเอามาก็ด ก็ภูมิใจที่พ่อแม่ เป็นคนขยัน เราเป็นลูก จะไม่มีเชื้อสักรุ่นไหนเลย

บัญชีครัวเรือน ช่วยให้เราพอกิน พอใช้ พอเก็บ

หนึ่งใน “ตัวช่วย” ที่ทำให้นักนิษฐารู้ว่างานที่ทำแต่ละงานสร้างเป็นรายได้กลับมาเท่าไร เกิดจากการทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ และเป็นสิ่งที่ได้รับมาจากคำแนะนำของโครงการ นักนิษฐาเริ่มทำบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ และทำต่อเนื่องตั้งแต่นั้นมา โดยแยกบัญชีรายรับ รายจ่ายออกเป็นส่วนๆ เหมือนการทำงานเป็นแผนกๆ

“นี่ในปีที่แล้วบันทึกไว้ว่า ส่วนของทุ่งนา ส่วนของการทำเห็ดกองลาน นี่เก็บเห็ดได้ นี่เก็บของขายได้ของโครงการ ปีที่แล้วขายได้วันเดียว วันที่ ๑๕ ต่อวันนะมีรายได้รวม $๒๕๐+๑๑๕+๑๕๐+๔๓ = ๕๕๘$ บาท วันที่ ๑๙ ได้ ๔๘๕ บาท วันที่ ๓๑ ได้ ๑๐๔ บาท และนี่เป็นบันทึกรายได้ส่วนของการเลี้ยงหมู เราได้ลูกหมูมาวันที่ ๘ เมษายน วันนั้นเราได้ประมาณ ๑๐๐ ถึง ๕๐๐ บาท แต่ปีนี้ หมูที่คลอดแล้วได้ ๑๒ ตัว ตัวเมีย ๖ ตัว ตัวผู้ ๖ ตัว ขายได้ตัวละ ๑,๐๐๐ บาท เพราะว่ามันหย่านมวันนี้เขาก็มาเอาไปวันนี้เลย เลยไม่ได้เลี้ยง เขาก็เลยให้ตัวละ

๑,๐๐๐ บาท ตัวผู้ ๖ ตัวเราขายไปแต่ตัวเมียไม่ขายเราคืนกองทุนไปตัวนี้ ถ้ามันคลอดอีก ก็ค่อยคืนกองทุนอีก รอบหน้าขายหมดเลย ใครอยากได้มาเอาไป เพราะว่าจะไม่ไหวแล้ว เพราะเราหนักกล้วยไม่ทัน กล้ามขึ้นแล้วข้างนี้ (ฮา)” นักนิษฐาเล่าถึงความเสี่ยงที่เราจะ

บัญชีครัวเรือนทำให้ตระหนักถึง “ความพอดี พอเพียง” เหมือนที่นักนิษฐาตระหนักด้วยตัวเอง ว่าแม้จะเห็นว่าการเลี้ยงหมูนั้นทำรายได้ให้อย่างงาม แต่หากเลี้ยงมากเกินไป ก็จะเป็นภาระ เพราะเมื่ออย่างเข้าหน้าฝน แรงงานที่มีอยู่เพียงสองคน สามี่-ภรรยา จะต้องใช้ไปกับการกิจหลักคือการทำนา การจะหาเวลามาหันต้นกล้วยให้หมูมื่อละครึ่งต้นกล้วย ขอละเอียดดียบอย่างเธอนั้นไม่ถนัด เธอถึงกับกล่าวว่า “ถ้าหน้าแล้งเลี้ยงหมู ๗ ตัวพอไหว แต่ถ้าหน้าฝน หมูตัวเดียวก็เลี้ยงไม่ไหวแล้ว” และนี่คือรากฐานของความไม่โลภ การรู้จักประมาณกำลังตน เป็นพื้นฐานของการเติบโตอย่างยั่งยืน ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นางหนูเดือน ชัยแสนฤทธิ์ อายุ ๕๐ ปี

บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองบัว จ.อุดรธานี โทร. ๐๘๓ ๑๕๑๙ ๐๑๔

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๓ ไร่ ปลูกพืชเกษตรอื่นๆ ได้แก่ กล้วย ต้นหอม มะเขือเทศ พริก แตงกวา ทำเห็ดฟางกองดิน ปลูกพืชหลังนา ๑ ไร่ ได้แก่ พักทอง แตงกวา

ปศุสัตว์ เลี้ยงหมู

พื้นที่เล็กๆ เพียงไม่กี่ไร่ ที่แม่หนูเดือน ชัยแสนฤทธิ์ ได้ลงแรงทำการเกษตร ปลูกผัก ผสมผสานไว้กินใช้ในครัวเรือน ด้านหน้าแปลงผัก จะมองเห็นแปลงเห็ดฟางแบบกองลาน ที่คลุมแปลงเอาไว้อย่างเป็นระเบียบ ถัดมาเป็นแปลงผักผสมผสานที่เพียงดินเข้าไประยะใกล้ๆ ก็จะได้เห็นที่ว่างปราศจากสารพิษ ด้วยใบที่ปรากฏเป็นร่องรอยของการกลายเป็นอาหารหนอนแมลงต่าง ๆ

แม่หนูเดือนไม่รู้สึกรู้ว่า พืชผักที่ปลูกไว้จะเป็นปัญหาอะไร หากมีแมลงรบกวน เพราะเธอรู้ดีว่าถ้าไม่ใช้สารเคมี อยากรู้เสียก็ต้องมีแมลงมารบกวนบ้าง แม้ว่าจะได้พยายามปลูกดอกดาวเรือง ดาวกระจายเพื่อใช้ไล่ของดอกไม้ธรรมชาติเหล่านี้ในการไล่แมลง แต่ก็ตาม แต่เพราะว่าพริก ผัก มะเขือเหล่านั้น เธอมีไว้เพื่อใช้ปรุงเป็นอาหารภายในครัวเรือน จะไม่สวย ไม่งามบ้างก็ช่างปะไร ขอแต่ให้ “ปลอดภัย” กับลูกหลานเท่านั้นพอ

“เอาดาวเรืองมาปลูก แล้วเอาพืชที่แมลงไม่ลงมาปลูก เช่น โหระพา สะเดา แมงลัก ที่มันไม่มีแมลงมาลง ก็ทำแบบนี้แหละ ที่เห็นใบมันหงิกๆ ก็คิดว่ามันเป็นราน้ำค้างหรือเพลี้ยไฟนี่แหละที่ทำให้ได้ผลไม่เต็มที่ นี่ที่ปลูกคือแตงร้าน แต่ว่าเราไม่ได้ใช้สารเคมีเลยมีแมลงลงมาก เดิมทีที่ดินของเราใกล้ป่ามากแมลงก็จะลงมามาก ถ้ากลางทุ่งนาจะไม่ค่อยมีแมลงลงเท่าไร ถ้าหน้าแมลงมากก็จะได้ผลผลิตเลยเพราะว่าเราไม่ได้ใช้ยาฆ่าแมลง ถ้าจะใช้จริงๆ ก็เป็นแค่ใช้สมุนไพรแค่ไล่แมลงเฉยๆ ไม่ใช้สารกำจัดแมลงแต่จะใช้พวกสมุนไพรไล่พวกคุณ สะเดา ไหลแดง ฉีดไล่เป็นแค่นี้ได้ฆ่าไม่ได้ฆ่า พอไล่มันไปไม่นานมันก็มาอีกเหมือนเดิม เราก็ใช้

วิธีคิดเรื่อย ๆ คิดตั้งแต่ต้นยังน้อย ๆ มีใบสองสามใบ แต่ถ้าเราไม่ได้คิดเลยก็จะมีลักษณะแบบที่เห็นคือหนอนแมลงมันกินใบ เพราะว่าช่วงนี้เริ่มเป็นช่วงออกดอกออกผลแล้ว เราเลยไม่ได้คิดแล้ว เพราะว่าเราก็กินมันด้วย เพราะถึงแม้ว่าเราจะไม่ใช้สารเคมีแต่ว่ามันก็จะมีรสขมด้วย สะเดาจะมีรสตกค้าง ส่วนโหลแดงมันก็เป็นฤทธิ์เมาเบื่อ อย่างคุณนี่มันก็สามารถไล่แมลงได้” แม่หนูเดือน เล่าถึงวิธีการไล่แมลงแบบบ้าน บ้าน โดยยึดหลัก “ไล่เขาไป ไม่ฆ่าให้เขาตาย”

มุมมองในการปลูกพืช ผัก ของแม่หนูเดือนสะท้อนถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน โคลงลุ่ม-แสงอร่าม ที่มีวิถีที่เรียบง่าย ท่ามกลางธรรมชาติที่แวดล้อม แม่หนูเดือนเองก็ยังคงยึดอาชีพที่ทำมาแต่ดั้งเดิม คือทำนาหาล้างชีพ และปลูกผักไว้กินหมุนเวียนกันไป พรักบ้าง ถั่วฝักยาวบ้าง ถ้าจะมีเหลือขายก็ไม่ได้ไปถึงตลาดใหญ่ ๆ แต่ขายอยู่ในตลาดชุมชนแถวบ้านเท่านั้น แต่เมื่อมีโครงการฯ เข้ามาแม่หนูเดือนซึ่งมีอาชีพเลี้ยงหมูขายอยู่แล้วก็ได้เข้ากลุ่มเลี้ยงหมูเป็นการเพิ่มช่องทางในการสร้างรายได้

เงื่อนไขของการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเลี้ยงหมูในโครงการฯ คือ จะต้องปลูกกล้วยไว้เป็นอาหารหมู และทำเล้าให้หมูก่อน ซึ่งแน่นอนว่าสำหรับแม่หนูเดือนซึ่งทำอาชีพเลี้ยงหมูอยู่แล้ว สิ่งเหล่านี้อยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน

“พอโครงการเขาเข้ามาเรื่องน้ำมันก็ดีมากขึ้น พอเขากันน้ำไว้ น้ำก็ไหลลงมาถึงนี้ หมูก็เลี้ยงได้ดีมากขึ้น ก็น่าจะมีรายได้เพิ่ม แต่ว่าตอนนี้ยังไม่ได้ขาย มันก็จะเป็นรายจ่าย แม้ได้หมูโครงการมาตัวหนึ่งเราก็ต้องเลี้ยง ๖ เดือน ก็ชื่อว่า ซื้อหัวอาหารมาผสมก็ต้องใช้เวลาสักหน่อยเราเลี้ยงตามมีตามเกิด พอเวลาขายก็ขายตามน้ำหนัก พ่อค้าเขาจะมาจับไปให้ราคา กิโลละ ๔๐ บาทบ้าง ๕๐ บาทบ้าง แต่ไม่เคยเกิน ๔๕ บาทนะ” แม่หนูเดือนเล่าถึงการเลี้ยงหมูโครงการและเมื่อถามถึงการนำหมูไปขาย คำตอบก็ยังคงย้ำถึงความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษที่ยังคงอยู่ในวิถี

“ตลาดเราก็ไม่ได้กว้างมากแต่เราก็เป็นผู้เลี้ยง เราก็ไม่ได้อยากขายมัน ก็เลยให้พ่อค้าเขามาเอาไป เขาจะไปทำอะไรก็เรื่องของเขา เรายังคนบ้านนอกอยู่นะ ก็ไม่ได้อยากทำมัน ก็ให้พ่อค้ามาจับ ตัวหนึ่งได้ ๙๐ กิโลบ้าง ๑๐๐ กิโลบ้างก็ขายไปตามนั้น เพราะว่าเราไม่กล้าฆ่ามันเนอะ แต่ว่าเราก็ได้ปุ๋ยจากตรงนี้แล้วก็ไม่ได้ขาดทุน ถ้าหมูซื้อมาเลี้ยงเราไม่มีกำไรมาก เพราะว่าเราต้องมีต้นทุนซื้อหมู แต่ถ้าแม่มันออกลูก เราก็จะได้ลูกมัน หมูเรามาเลี้ยงทีหลังเขา ก็ยังไม่ได้ขาย ครอกที่เขาเลี้ยงกันมาก่อนเขาก็ได้กำไร ๗,๐๐๐-๘,๐๐๐ บาท เพราะว่า เขาได้ลูกหมู ๙ ตัว ถ้าเรามีแม่พันธุ์มันออกลูกเราก็ขายได้กำไร ไม่เหมือนว่าเราเลี้ยงหมูขุนกำไรมันน้อย เพราะว่าตอนที่หมูมันท้องมันก็ได้กินมาก เวลาที่มันคลอดออกมาก็ได้ลูก ๗-๘ ตัว พอหย่านมเลี้ยงต่อ ๒๔-๒๕ วันก็จับแยกกัน เลี้ยงไปก็ขายได้”

นอกจากแม่หนูเดือนจะมีรายได้จากการขายหมูซึ่งถือเป็นรายได้หลักแล้ว แต่ละวันยังมีรายได้จากการเก็บเห็ดฟางจากการทำเห็ดฟางกองดินจำหน่าย เช่นเดียวกับครอบครัว

ประโยชน์ ซึ่งแม่หนูเดือนเล่าถึงการทำให้เห็ดฟางว่า “เห็ดฟางก็ขายได้เป็นรอบ ๆ รอบแรกได้เยอะอยู่ ได้ ๕,๐๐๐ กว่าบาทหักเงินลงทุนไป ๒,๐๐๐ กว่าบาทก็เหลือ ๓,๐๐๐กว่า เก็บได้ ๒ รอบ เพราะว่าตอนนั้นมันเริ่มเข้าหน้าหนาวแล้วอากาศมันเย็น เห็ดจะไม่สมบูรณ์ แต่ก็ได้เห็ด ๒ รอบ รอบ ๓ ไม่ค่อยมีเห็ดออกถ้าได้ก็จะได้อีก ๒ นี่ละที่เป็นกำไร ถ้ารอบ ๒ เราขายได้ ๕,๐๐๐ ก็เป็นกำไรทั้ง ๕,๐๐๐ เลย แต่ว่ามันก็แล้วแต่ที่เราเลือกทำปีที่แล้วไม่ได้ทำที่ตรงนี้รอบสองได้เท่ากับรอบแรกเลยนะ แต่พอย้ายมาที่นี่เห็ดรอบสองน้อยลงกว่ารอบแรกหน่อย”

ครอบครัวกลับมาพร้อมหน้า เมื่อโครงการฯ มาถึง

แม้ว่ารายได้จากการทำการเกษตรต่าง ๆ ของแม่หนูเดือน จะไม่ได้มากมายเมื่อเทียบกับการทำเกษตรอุตสาหกรรม แต่วิถีชีวิตของแม่หนูเดือนก็เพียงพอที่จะกล่าวได้ว่า ยังคงรักษาวิถีแบบดั้งเดิม และยืนอยู่บนเส้นทางแห่งความพอเพียงมาโดยตลอด ที่สำคัญเมื่อมีโครงการฯ เข้ามาถึงหมู่บ้าน ครอบครัวช่วยแสนฤทธิ์ก็ได้กลับมาอยู่พร้อมหน้า พร้อมตากันอีกครั้ง เมื่อ “เปิ้ล” จตุวรรณ ช่วยแสนฤทธิ์ ลูกสาวที่เคยเดินทางเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ ตัดสินใจกลับมาทำงานที่บ้านหลังทราบข่าวโครงการฯ ต้องการรับสมัครเจ้าหน้าที่เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและเก็บข้อมูลโครงการฯ และวันนี้เปิ้ลยังนำความรู้ความสามารถที่ได้กลับมาทำหน้าที่เก็บข้อมูลความก้าวหน้าของโครงการฯ เพิ่มพูนองค์ความรู้เหล่านั้นเข้าไปในตัวเอง ทั้งการเพาะเมล็ดพันธุ์พืช การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ และเป็นเรื่องแรงสำคัญในการถ่ายทอดให้กับชาวบ้านโคลงลุ่ม-แสงอร่าม ในฐานะลูกหลานที่อยากเห็นบ้านโคลงลุ่ม-แสงอร่าม ก้าวไปข้างหน้าอย่างยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกันจากความเจริญซึ่งเปรียบเสมือนคลื่นที่ถาโถมที่หากจะรับมือได้ก็มีแต่เพียงความรู้ และคุณธรรม ๒ เงื่อนไขตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะนำไปสู่ความมีเหตุผล พอประมาณและมีภูมิคุ้มกันในตัว

นางสุกัญญา นิมิต

อายุ ๔๒ ปี

บ้านเลขที่ ๒๑ หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

โทร. ๐๘๗ ๔๓๗ ๐๒๕๕

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๑๕ ไร่ ปลูกพืชเกษตรอื่นๆ ได้แก่ มะม่วง กล้วย ปลูกพืชหลังนา ๑ ไร่ ได้แก่ ฟักทอง แตงกวา ข้าวโพด

แสงแดดสายกำลังเริ่มแผดความร้อนแรง แต่สุกัญญาววันนี้ไม่มีความกังวลใจเกาะกินหัวใจมากมายเหมือนเมื่อก่อน เพราะเธอรู้ว่า วันนี้อากาศได้กำหนดใหม่แล้ว เมื่อสามีที่คิดว่าจะต้องพลัดพรากจากกันไปทำงานต่างประเทศ หาเงินส่งกลับมาเลี้ยงลูกน้อยทั้ง ๒ ได้กลับมาอยู่ร่วมชายคาบ้านเดียวกันอีกครั้ง “ครอบครัว” ที่เปี่ยมความหวัง กำลังใจ เป็นทั้งหมดของชีวิตได้กลับมาช่วยพลิกผืนนาให้กลายเป็นอาหาร เป็นยา เป็นความพอเพียง

ลูกชายเล็ก ๆ ๒ คนของสุกัญญา กำลังอยู่ในวัยกำลังโต ก่อนหน้านี้น้องและสามีแทบจะมืดบอด เมื่อมองไปทางไหนก็เห็นแต่ทุ่งนาแห้งแล้ง ปีนึ่งทำข้าวได้ปีละครั้ง หลังฝนหมดฤดูไป จะเพาะปลูกทำมาหากินอะไรก็ไม่ได้ รายจ่ายที่รอคอยอยู่ทุกวันเป็นเหมือนคมมืดที่จ่อเข้ามาที่คอหอย ไหนจะหนี้สินที่กู้ยืมมาลงทุนทำนา หมุนเวียนทบดอก ทบต้นจนแทบมองไม่เห็นทางสว่างหนี้สินได้หมด จนเมื่อได้ข่าวโครงการปิดทองหลังพระฯ เขาจะเข้ามาสนับสนุนชาวบ้านที่มีนาอยู่ได้อ่างเก็บน้ำ สุกัญญาดีใจมากและเริ่มมองเห็นทางออกจากปัญหา

“แต่ก่อนน้ำไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ปลูกอะไรก็ไม่พอใช้ทำอะไรก็ได้ผล เพราะว่ามีน้ำมันอยู่ไกลมาก แต่ว่าตอนนี้มีน้ำมันไปได้ทั่วทั้งนาตอนนี้ที่ทำกันสองคน ๒๙ ไร่ ก่อนโครงการมาพื้นที่ไปทำงานต่างประเทศได้ ๘ เดือน พอมีโครงการนี้ก็กลับมา เลยคิดว่าโครงการนี้ดีนะ มีน้ำมีอะไรแล้วก็คิดว่าน่าจะทำการเกษตรดีกว่าเลยเรียกแฟนกลับมา” สุกัญญา หรือ พี่น้อยหน้าเล่าถึงความเปิ่นมา

การเดินทางไปทำงานต่างประเทศเริ่มเป็น “ทางออก” ของหนุ่ม-สาวแห่งผืนดินอีสานมานานหลายสิบปี นับแต่ครั้งเดินทางไปประเทศซาอุดีอาระเบีย เรื่อยมาจนถึงยุคกรุงอะบูดาบีในช่วงนี้ เพราะมีคนเดินทางไปเมื่อก่อนนั้นทำตัวอย่างให้เห็นว่าสามารถส่งเงินกลับมาได้เดือนละหลายหมื่น ให้พ่อแม่แม่ปลูกบ้านหลังใหญ่โต แต่ว่าหน้าที่โลกเปลี่ยนแปลงไปแล้วนี้ โอกาสที่จะไขว่คว้าเงินทองจำนวนมากเช่นนั้นยังจะเป็นไปได้ อยู่หรือว่าการมุ่งหน้ากลับมาหาผืนแผ่นดินไทยจะให้โอกาสที่งดงามมากกว่า คำตอบมีแล้วกับครอบครัวนี้

“ไปอยู่ที่ไหนเขาก็ส่งเงินมาให้บางเดือนก็ได้ ๑๕,๐๐๐ สูงสุดก็ได้ ๑๗,๐๐๐ บาท บางเดือนก็ ๑๒,๐๐๐ บาทไม่เท่ากัน เราไปเมืองนอกก็ลงทุนหลายจะ ทั้งค่านายหน้า ค่าอะไรไป หักโน่นหักนี้แล้วแทบจะไม่พอใช้แต่ละเดือน เพราะว่าเราก็กู้ ธกส. ไป เขาก็หักไปรายเดือน เดือนละหมื่นถ้าเรามีมากเขาก็ใส่ให้เขามากขึ้น เราก็หมดเร็ว” ภาพที่ชัดเจนของค่าใช้จ่ายแฝงที่มากกว่าตัวเงินที่เห็นกันเป็นดังมายาที่เคลือบไว้เพียงฉาก

จนเมื่อสุกัญญาเริ่มลงมือทำตามแนวคิด “พืชหลังนา” ตามโครงการฯ ก็พบว่า สิ่งที่ดีสัมผัสได้จริง แปลงมาเป็นรายได้-รายวันที่มั่นคงจริงๆ ปรากฏอยู่ตรงหน้าแล้ว “ถ้าเราทำแบบนี้ เราไม่ต้องเป็นหนี้ ทำได้ก็เป็นเงินเก็บไปมันก็ดีดีกว่ากัน พอเข้ามาเราก็ทำเกษตร ทำไปเรื่อย ๆ มีอะไรก็ลงไปเรื่อย ๆ ตอนนี้กำลังลงแตงกวา ข้าวโพด ฟักทอง แล้วก็อาสาเข้าไปทำงานโครงการไปด้วย ทำหลายอย่างก็เลยทำมากไม่ได้ ตอนแรกไปช่วยเขาทำงาน ไม่ได้เป็น อสพ. แต่อยากไปช่วยเขา เห็นเขาทำงานแล้วก็อยากไปช่วย เห็นว่าโครงการนี้มาดีก็อยากไปลงแรงช่วย”

“ตอนแรกเลยทำฝายกันน้ำ เราก็ไปช่วยกันทำ ๒-๓ บ่อพวง แล้วก็มาขุดแนวท่อ ถางป่าอ้อ พอถางเสร็จเขาก็เอารถแบคโฮมาลง แต่ว่าชาวบ้านก็ช่วยด้วยนะ ดาน้ำอยู่ตรงเขต

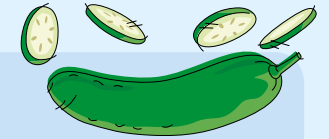
นี้แหละ ที่ระบายน้ำออก (spill way) ก็ช่วยกันขุดแนวท่อ ขุดแล้วก็ต่อเอง ทำเอง เขามาแนะนำว่าเราต้องทำอย่างไรบ้าง คอยบอกเราว่าเวลาทำตมำน้ำทำยังงั้ แต่ว่าเขาไม่ได้มำลงมือช่วยนะ เราทำเองทั้งหมด ก็ภูมิใจ...ถ้าเป็นโครงการอื่น ๆ มาเราก็ไม่ได้ไปช่วยเขาทำ ไม่ได้ร่วมแรงร่วมใจ เขาได้งบประมาณมาเท่าไรเขาก็ทำไป เราก็ไม่ได้มีส่วนร่วมเลย แต่ว่าที่ทำนี้เราได้มีส่วนร่วม เราลงแรงไปเอง ไม่ได้ค้ำจ้ง มันก็ไม่ได้ใช้เงินมาก แต่ได้เพื่อนกลับมาเพราะว่าพอเราไปทำงานเราก็ห่อข้าวไป มีอะไรก็เอาไปกิน มีส้มตำก็ห่อไป หัวเราะสนุกสนานกันเมื่อก่อน ตื่นขึ้นมาไปทางไหนก็ได้เห็นกัน แต่ตอนนี้ตื่นขึ้นมาแล้วก็ทักทายไปทางไหนจะไปทำงาน ก็หอบเอาครกไป ตำส้มตำกินกัน ก็เลยเกิดเป็นการรู้จักกันมากขึ้น เมื่อก่อนนี้อยู่ใกล้ ๆ กันแต่นักก็ไม่ได้คุยกันนะ แต่ตอนนี้ก็สนุกดี คุยกัน หลายคนกินข้าวร่วมกันก็แช่บกินคนเดียวก็ไม่ค่อยจ่อย ๆ กินหลายคนก็จ่อย นี่แจ่วบอง นี่ตำบักฮุ่ง นี่บั้งปลาไปกินกัน โครงการมาก็มีความสามัคคี สร้างสังคม ชุมชนให้ดีขึ้น บ้านข้าง ๆ ก็มาบอกว่าอยากจะย้ายมาอยู่บ้านโคกลำมณี บ้านโคกลำมณีเจริญกำลังมีโครงการเข้ามาที่บ้านนี้ แต่เราก็ต้องทำให้เป็นตัวอย่าง เราต้องยืนได้”

คำกล่าวของสุกัญญา จิมลี สะท้อนความรู้สึกนึก ๆ ของชาวบ้านโคกลำมณี ที่ผ่านการท้าทายในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และการรวมพลังสามัคคีทำสิ่งที่ยากแสนยากให้เกิดขึ้นได้ แต่ความท้าทายต่อไปของพวกเขาต่างตระหนักดีว่า นั่นคือ **“ทำอย่างไรให้ยั่งยืน”**

“ถ้าโครงการไม่อยู่ ตอนนีเราอยู่ได้แล้วนะ เมื่อก่อนพอจะทำเกษตรอะไร ก็ไม่มีตลาด เราต้องไปขายเอง ไปติดต่อเอง ก็เจอพวกแม่ค้าเก่าที่เขาหวงของ หวงที่แต่ว่าตอนนี้ทางโครงการเขามาช่วยหาตลาดให้ จัดสถานที่ให้อย่างดี มีหลายตลาดไม่ใช่ตลาดเดียว มีคลองถม หนองวัวซอ เมืองทอง โพธิ์ศรี จนเดี๋ยวนีไม่ได้มีของมากพอที่จะขาย ทำไม่พอขายแล้ว สมัยก่อนทำมาไม่รู้ว่าจะหาตลาดที่ไหน ใครจะมาซื้ออะไรเมื่อก่อนเราก็เคยไปปรึกษาเขา ยื่นไปแล้วก็หายไป เป็นธรรมดา แต่ว่าโครงการนี้พิเศษอยากเห็นตลาดก็เอาขึ้นรถไปไปดูตลาดสิ ทำไมจะขายไม่ได้ ถ้าที่นี้ขายไม่ได้ ก็ไปที่อื่น ๆ อีกถ้าเราไปเองก็สู้มสู่มหาไป ก็มีเจ้าของเขาก็จะบอกว่า นี่ก็ของเรา นั่นก็ของเขา ก็ต้องยกย้ายออก หลาย ๆ ครั้งพวกเราก็ไม่อยากไป แต่ว่าที่เขามาสนับสนุนก็เพราะว่า เขาก็เห็นความสามัคคีของบ้านเรา เราจะทำอะไรเราก็รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มตลาด กลุ่มปู้ กลุ่มเมล็ดพันธุ์ผัก กลุ่มเลี้ยงสัตว์ ก็จะจัดกันเป็นกลุ่ม มีระเบียบข้อบังคับของแต่ละกลุ่มดูแลกันเอง มีประธาน มีรองประธาน เหนรัญญิก แต่ละคนก็แบ่งกันทำหน้าที่พอมีการบริหารก็ยั่งยืนได้ง่าย”

ชีวิตวันนี้ของครอบครัวจิมลีเป็นครอบครัวที่มีความสุข ลูกทั้งสองก็ตั้งใจที่พอกกลับมาบ้าน ไม่ต้องจากกันไปไกลถึงต่างประเทศ รายได้ก็เพิ่มมากขึ้นเป็นกอบเป็นกำจากการทำนาที่เคได้ข้าวปีละ ๕ ตัน ปีนี้ก็น่าจะได้เพิ่มเป็น ๗ ตัน เพราะน้ำท่าดีกว่าแต่ก่อน ข้าวที่ได้ก็เก็บไว้กินทั้งปี เหลือก็เอาไปขายหมดหน้านา ก็ปลูกพืชหลังนาหารายได้จากพืชอายุสั้น พวก

ผักบุ้ง แดงกวา ต้นหอม ข้าวโพด ที่ให้ผลผลิตตั้งแต่ ๑๕ วันถึง ๔๕ วัน ส่วนปู้ที่ใช้นั้นก็ไม่ได้ซื้อหาแต่ได้มาจากหมูที่เลี้ยงไว้จากกองทุนหมูของโครงการเหมือนกัน แล้วหากใครอยากจะคิดรวมกลุ่มกันทำอะไรขึ้นมาใหม่ ๆ ขยายผลการเกษตรออกไปทางโครงการฯ ก็พร้อมที่จะสนับสนุน เพราะเห็นแล้วว่าชาวบ้านโคกลำมณี-แสงอร่าม เอาจริงและมองการณ์ไกลพร้อมก้าวต่อไปด้วยพลังสามัคคี

เทคนิคการปลูกแตงกวา

แตงกวาเป็นพืชที่เติบโตได้ดีในที่ซึ่งไม่ร้อนจัด อุณหภูมิอยู่ระหว่าง ๒๐-๓๐ องศา จะเติบโตได้ดี แต่ที่สำคัญคือ แตงกวาเป็นพืชที่ต้องการน้ำมาก ขาดน้ำไม่ได้ เมื่อมีน้ำพอเพียงแตงกวาจะให้ผลผลิตที่ดี

วิธีการเตรียมดิน

- ๑) เตรียมดินสำหรับปลูกแตงกวา โดยควรเป็นลักษณะดินร่วนปนทราย ระบายน้ำได้ดี หากสงสัยว่าดินเป็นกรดหรือด่าง สามารถส่งดินเข้าไปตรวจสอบผ่าน “หมอดินอาสา” ได้เพื่อนำค่าที่ได้มาปรับปรุงดินให้เหมาะสมต่อไป
- ๒) เตรียมดินโดยการไถพรวนดินตากแดดไว้ประมาณ ๗-๑๐ วันเพื่อให้รากหญ้าและวัชพืชตาย และทำลายไข่แมลงศัตรูพืชในดิน
- ๓) เตรียมแปลงขนาดกว้างประมาณ ๑-๑.๒๐ เมตร ความยาวตามลักษณะพื้นที่ หว่านปุ๋ยคอกลงไปเพื่อปรับโครงสร้างดินให้เหมาะกับการเจริญเติบโตของแตงกวา
- ๔) กำหนดหลุมปลูกให้มีระยะห่างประมาณ ๖๐-๘๐ ซม. ระหว่างแถวห่างกัน ๑ เมตร
- ๕) คัดเลือกพันธุ์แตงกวาที่มีความสมบูรณ์ หากใช้เมล็ดพันธุ์จากท่อ ต้องดูหีบห่อไม่ให้เสียหายหรือโดนน้ำ
- ๖) เตรียมดินสำหรับเพาะกล้า โดยใช้ ดิน ๓ ส่วนต่อปุ๋ยคอก ๑ ส่วน คลุกให้เข้ากันใส่ถุงดำขนาด ๖ X ๑๐ เซนติเมตรหรือภาชนะสำหรับเพาะกล้า
- ๗) ทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ จากนั้นนำไปแช่น้ำไว้ ๔ ชม. แล้วจึงนำเมล็ดมาบ่มในผ้าชุบน้ำหมาด ๆ นำไปใส่ในถุงพลาสติกรัดปากถุงให้แน่นวางไว้ในที่ร่ม เมล็ดแตงกวาจะเริ่มงอกราก เมื่อรากยาวราว ๐.๕ เซนติเมตรจึงนำไปเพาะในถุงเพาะกล้าที่เตรียมไว้ โดยหยอดเมล็ดงอกลงไปถุงละ ๑ เมล็ดแล้วหยอดดินกลบบาง ๆ
- ๘) เมื่อหยอดเมล็ดกล้าเสร็จให้น้ำทันทีโดยการพ่นละอองฝอยเล็กน้อย ให้น้ำใน

ปริมาณพอเหมาะวันละ ๑ ครั้ง จนกว่าต้นกล้าจะเริ่มงอกใบจริง ๓-๔ ใบจึงนำไปลงหลุมปลูก ระหว่างนี้เป็นช่วงที่ต้นกล้าอ่อนแอ จะโดนรุกรานด้วยโรคและแมลง หากพบต้องกำจัดทันทีก่อนที่จะลามลงสู่ต้นกล้าอื่น หรือไปขยายผลในแปลงได้โดยช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อการย้ายกล้าคือช่วงเวลาเย็น

เทคนิคการเพาะเมล็ดโดยการคัดพันธุ์ เพาะกล้าก่อนนี้มีความสะดวกในเรื่องของการดูแล และประหยัดเมล็ดพันธุ์โดยเฉพาะเมื่อใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีราคาแพง แต่เกษตรกรบางรายอาจใช้วิธีหยอดเมล็ดลงไปโดยตรงในหลุมปลูกเลยก็ได้ แต่ก็ต้องรดน้ำเป็นบริเวณกว้าง และต้องตรวจสอบอัตราการรอดของต้นกล้า

นาง นาง สอดศรี

บ้านเลขที่ ๑๐๒ หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี
โทร. ๐๘๗ ๔๓๗๐ ๒๕๕

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๗ ไร่ แคร่ ตะไคร้ กระหล่ำปลี
กระหล่ำดอก ปลูกพืชหลังนา ๑ ไร่ ๑ งาน
ได้แก่ ฟักทอง ข้าวโพด ผักบุ้ง

ทุกวันนี้บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม จัดได้ว่าเป็นชุมชนที่ดูแลกันเองได้ทั้งหมู่บ้าน แทบจะไม่ต้องซื้อหาอาหารจากภายนอกเข้าไป เพราะมีกิน มีใช้ แลกเปลี่ยนซื้อขายกันภายในหมู่บ้าน ดังตัวอย่างพี่นาง สอดศรี ที่หาเลี้ยงชีพด้วยการปลูกผักสวนครัวที่บ้านแล้วเก็บใส่รถพ่วงไปขายตามบ้านเรือนในหมู่บ้านนั่นเอง

“ถามว่าปลูกอะไรบ้าง ตอนนีก็ปลูกกระหล่ำทั้งกระหล่ำปลี กระหล่ำดอก แล้วก็ผักบุ้งจีน ปลูกมานานแล้ว พอโตเราก็เอาไปขายตามบ้านในหมู่บ้านนี้แหละ เร่ขาย ขายเอง เอาใส่รถน้ำพ่วงมอเตอร์ไซด์ เอารถแตกพ่วงไป แต่ว่าปีนี้มีตัวช่วย ทุกปีขายเองแต่ลูกหล่ำมาช่วยไปขายกระหล่ำให้แม่ปีนีแม่ก็ดีใจหลาย ปีนี้เขามาช่วยไม่รู้เหมือนกันว่าทำไม เห็นว่าแม่ลำบาก แล้วก็แม่ลาแล้ว เขาก็ไปช่วยแม่ เขาไปขายตามแม่คนก็ถามว่าทำไมถึงมาขายกระหล่ำ แล้วตอนนี้เขาก็ไปช่วยหลวงพ่อบรรพพื้นที่วัดไปขั้บรดไถ เขาชอบขั้บรดแม่ก็ไม่ได้ว่าอะไรไปอยู่ใกล้พระ” พี่นางเล่าเรื่องลูกชายที่กลับมาช่วยงานบ้าน

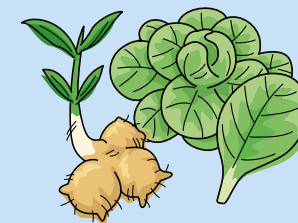
พื้นที่เพียง ๒ งาน พี่นางลงผักบุ้ง กระหล่ำดอก กระหล่ำปลี ปลูกเป็นรอบ ๆ แต่จะรอบใช้เวลา ๓ เดือนมีรายได้ประมาณเดือนละ ๓,๐๐๐ บาทหลังจากหักต้นทุนค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย

ค่ายาไปแล้ว ซึ่งเป็นตัวเลขต้นทุนก่อนหน้าที่พี่นางจะได้มารู้จักโครงการฯ ซึ่งคาดว่าจะต้นทุนน่าจะลดลงได้เพราะพี่นางจะเริ่มทำน้ำหมักชีวภาพ น้ำยาไล่แมลงเอง

สูตรน้ำหมักสมุนไพรไล่แมลง

วัสดุสำหรับผลิตสารป้องกันแมลงศัตรูพืช (จำนวน ๕๐ ลิตร)

๑. สมุนไพร	๓๐ กิโลกรัม
๒. น้ำตาลหรือกากน้ำตาล	๑๐ กิโลกรัม
๓. น้ำ	๓๐ ลิตร
๔. สารเร่ง พด.๗	๑ ช้อน (๒๕ กรัม)

วิธีทำ

๑. สับพืชสมุนไพรให้เป็นชิ้นเล็ก หรือทุบ
๒. ละลายสารเร่ง พด.๗ ในน้ำ ๓๐ ลิตร ในถังหมักผสมให้เข้ากันนาน ๕ นาที
๓. นำสมุนไพรและน้ำตาล ผสมลงในถังหมักคลุกเคล้าให้เข้ากัน
๔. ปิดฝาไม่ต้องสนิท ทำการหมักเป็นเวลา ๒๐ วัน

อัตราการใช้

สารป้องกันแมลงศัตรูพืช : น้ำ เท่ากับ ๑ : ๒๐๐ สำหรับพืชไร่ และไม้ผล
สารป้องกันแมลงศัตรูพืช : น้ำ เท่ากับ ๑ : ๕๐๐ สำหรับพืชผัก และไม้ดอก

วิธีการใช้

นำสารป้องกันแมลงศัตรูพืชที่เจือจางแล้ว ๕๐ ลิตรต่อไร่ สำหรับใช้ในพืชไร่ พืชผัก และไม้ดอก และ ๑๐๐ ลิตรต่อไร่ สำหรับใช้ในไม้ผล โดยฉีดพ่นที่ใบ ลำต้น และรดลงดินทุก ๒๐ วัน หรือในช่วงที่มีแมลงศัตรูพืชระบาดให้ฉีดพ่นทุก ๗ วัน ติดต่อกัน ๓ ครั้ง

ข้อควรระวัง

๑. เก็บสารเร่ง พด.๗ ไว้ในที่ร่ม
๒. เมื่อเปิดถุงแล้วใช้ให้หมดในครั้งเดียว
๓. กากวัสดุที่เหลือจากการหมักให้นำไปใช้ร่วมกับการผลิตสารป้องกันแมลงศัตรูพืชครั้งใหม่ต่อไป

สารเร่ง พด.๗ หมายถึง เชื้อจุลินทรีย์ที่มีคุณสมบัติในการเพิ่มประสิทธิภาพการหมักและย่อยสลายวัสดุเหลือใช้จากพืชสมุนไพร ในสภาพที่ไม่มีออกซิเจน เพื่อผลิตสารป้องกันแมลงศัตรูพืช มีสรรพคุณป้องกันแมลงศัตรูพืช เช่น เพลี้ยชนิดต่าง ๆ หนอนเจาะผลและลำต้น หนอนใยผัก หนอนชอนใบ หนอนคืบ หนอนกระทุ้ หนอนกอ ไรแดง และแมลงหวี่ เป็นต้น

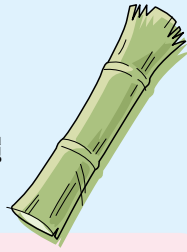

นายหล้าน้อย ศรีแนน

อายุ ๕๓ ปี

หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

โทร. ๐๘๗ ๔๓๗๐ ๒๕๕

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๒๐ ไร่ พืชเกษตรอื่น ๆ ๑๐ ไร่ อาทิ อ้อย
มะละกอ พริก ข้าว ตะไคร้ หม่อน ทูเรียน ขนุน ฯลฯ
ปลูกพืชหลังนา ๓ ไร่ ได้แก่ ถั่วลิสง ข้าวโพด พริก

ที่นาของชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่ามนั้น ถ้าเดินทางออกจากหมู่บ้านมุ่งหน้าสู่โคกล่าม จะพบทางแยกซ้ายซึ่งเป็นคนละเส้นทางกับเส้นทางหลักที่จะไปอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย ตามทางแยกสายนี้จะพาขึ้นไปบนภูเขาดิตกับเขตป่าสงวนซึ่งชาวบ้านได้อาศัยหาผักหวาน เห็ดป่า แมลงต่าง ๆ

ติดกับเชิงเขาแห่งนี้มีที่นาของนายหล้าน้อย และนางสว่าง ศรีแนน สองสามีภรรยา ที่มาหักร้างถางพง จับจองพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและปศุสัตว์ จึงได้พื้นที่ติดกับแหล่งน้ำซึ่งสามารถสูบน้ำขึ้นมาใช้ทำการเกษตรได้ และด้วยความเป็นคนขยันทำทุกอย่าง สองคนสามีภรรยา จึงเริ่มอาชีพด้วยการเลี้ยงวัวขาย แต่หลังจากมีโครงการเข้ามาก็หันเหมาสู่การเพาะปลูกผักสวนครัวแล้วนำไปจำหน่ายให้กับเพื่อนบ้านในหมู่บ้านโคกล่าม-แสงอร่ามนั่นเอง

“พอโครงการเข้ามาเราก็เลยปลูกผักมากขึ้น อยากกินอะไรก็ปลูกไปตามที่เขามาแนะก็ดินะไม่ต้องซื้อที่เห็นนี้แหละปลูกทุกอย่าง อย่างละนิดอย่างละหน่อย เหลือกินก็ขายเอาไปขายตามบ้านพวกเรานี้แหละ คนมาเที่ยวที่ศูนย์เราก็ไปขายเขา ปีนี้เราก็ ๕๒ แล้ว ลูกก็ ๕๘ สองคนช่วยกันทำเกษตรก็หนักอยู่ เพราะที่ของเรามี ๒ แปลง แปลงนี้ ๕๗ ไร่อีกแปลง ๔๓ ไร่ ปล่อยให้ป่าว้างทำไม่ได้ครบ ทำไม่ไหว มีอ้อยอยู่ ๑๐ ไร่ นา ๒๐ ไร่ นอกนั้นก็ปลูกพืชหลังนา ปลูกถั่วมังกรบ้าง มะเขือยาวก็ปลูกง่าย ๆ เอาลูกมันกองเอาไว้ พอมันแห้งก็แยกเอาเมล็ดไปปลูก มันก็ขึ้น” สว่าง ศรีแนน พูดถึงการทำการเกษตรที่ดูเหมือนจะเป็นกิจวัตร

ภารกิจของสองคนสามีภรรยาก็จะเริ่มจากตื่นแต่เช้ามาใส่บาตรพระ จากนั้นห่อข้าวมาที่นา ส่วนกับข้าวกับปลานั้นไม่ต้องหามา เพราะว่าทุกอย่างมาหาเอาจากที่นาได้ เพราะที่แปลงนาที่อุดมสมบูรณ์จริง ๆ มีทั้งบ่อปลา ผักสวนครัว ผลหมากรากไม้ก็มีให้เก็บกินได้สารพัด

ที่สำคัญ พืชผักสวนครัวทั้งหมดนั้นไม่เคยสัมผัสกับยาฆ่าแมลง หรือแม้กระทั่งยาฆ่าหญ้าแม้แต่หน่อย

“เราไม่ได้ใช้ยาไม่ได้ใช้เคมีเลย ยาฆ่าหญ้าก็ไม่รู้จัก กลัว...ไม่อย่างใช้ ก็อยู่แบบนี้ ทำกันแบบนี้แหละ ก็ไม่ได้ทำอะไรเลยเพราะเราเห็นคนอื่นฉีดก็ไม่กล้าเดินผ่านแล้ว พริกที่ปลูกนั้นก็ไม่ได้ฉีดยานะ มันก็เลยไม่ค่อยได้ผลเท่าไร ร่วงหมดแล้ว แมลงมาก็ปล่อยมันไว้ อย่างนั้นแหละ ปลูกไว้เยอะ ๆ เพื่อนๆ เพื่อแมลง เพื่อหนอน สารตะเภา สมุนไพรอะไรก็ได้ใช้ เขาก็แนะนำมานะแต่ว่าไม่ได้ทำถ้าหญ้าขึ้นเยอะมันก็แย่งอาหารกันอยู่ก็เอาหญ้าออกให้มันก็เขียวขึ้นหน่อย เราก็ไม่ได้ปลูกไว้ขายนะ เก็บกินได้เลย ไม่ได้ปลูกตั้งใจไปขาย เหลือแล้วไปขาย” นางสว่างเล่าถึงความเชื่อเรื่องบาปบุญ และความกลัวอันตรายจากเคมีที่เป็นสิ่งยึดไว้ไม่ให้ทั้งสองคนเปลี่ยนจากการทำเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลง

การปลูกผัก ผลไม้ของทั้งคู่ ก็เป็นไปในรูปแบบธรรมชาติ ไม่ได้ยกแปลง ยกร่องอะไรมาก พอใจปลูกตรงไหนก็ปลูกไป เราจึงเห็นมะเขือเทศพันธุ์พื้นบ้านที่เรียกว่า “พันธุ์สีทอง” ขึ้นปะปนอยู่กับดงพริกและมะเขือยาว กอกล้วยกอโตที่ปลูกไว้เลี้ยงหมูขึ้นอยู่ริมน้ำ และตลอดแนวบ่อน้ำต้นหม่อนต้นสูงใหญ่กำลังให้ผลผลิตสีม่วงอมแดงรสชาติหวาน

“เราก็ออยากปลูกอะไรก็จึ่มไปก่อนศูนย์เรียนรู้มาเราก็ทำ แต่ทำไม่เยอะ พอได้กินมะละกอนั้นก็ปลูก แต่ไม่ได้ขาย ถ้าเขามาซื้อก็ขาย ราคามันไม่ดีก็ไม่เก็บไปขาย ก็ปล่อยมันไป ข้าวโพดนั้นก็ต้มขายได้ขาย ๗ ผัก ๑๐ บาท พริกก็ทำเป็นถุง ถุงเล็ก ๆ ก็ ๑๐ บาท เดินขายไปตามบ้านนี้แหละ ไม่ซีเกียจ นี่ก็ผักทอง ขนุน กล้วยเล็บมือนาง เราได้เปรียบตรงที่เรามีน้ำ ที่ของเรามีน้ำ ข้างล่างเขาไม่มีน้ำก็ทำไม่ได้ แต่เราใช้เครื่องท่อนแรงใช้น้ำมัน ดูดีขึ้นมากก็มีต้นทุนแต่เราก็รดน้ำแค่ ๒-๓ วันครั้งแล้วก็ปล่อยให้มันขึ้นที่สูงแล้วไหลลงไปในแปลงเอง”

ความรู้การเกษตรแบบดั้งเดิมที่ยังคงอยู่ในแปลงของครอบครัวศรีแนน แสดงให้เห็นเป็นการหมั่นดินด้วยฟางข้าวที่ปรากฏอยู่ทั่วไปซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัส “อย่าปลูกเปลือกเปลือกดิน” ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

“เอาฟางคลุมต้นไม้ ต้นไร่ เราก็ทำมาแต่ไหนแต่ไร คลุมหญ้า คลุมความชุ่มชื้น จะได้ไม่ต้องรดน้ำบ่อย ๆ มีหมคนะที่นี้ ข้า ตะไคร้ ใบมะกรูด มะเขือเทศ มะละกอ ข้าวโพด กล้วย ลำไย พริก อ้อย มะนาว กระชาย มะเขือยาว หม่อน ทำนาด้วยด้านหลัง เลี้ยงหมูด้วย ๔ ตัว เอาไว้ขายด้วยเอาไว้ขายลูกด้วย มันก็ปลูกด้วยนะอยู่บนโน้น เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ ปลูกผักหวาน ผักหวานนี้ต้นน้อย ๆ ก็จึ่มขึ้นแล้ว ถั่วดินนี้เก็บไปขายได้ก็โลละ ๒๐ บาท” ภาพพืชพันธุ์ธัญญาหารที่กระจายกระจายกันอยู่ตลอดเส้นทาง สลับกับแปลงข้าวโพด แปลงถั่วปรากฏอยู่ตรงหน้าของนายหล้าน้อยที่กำลังอธิบาย

การเพาะปลูกแบบผสมผสานของทั้งสองคนนั้น ต้องการสิ่งสำคัญ คือ “ความขยัน” ส่วนปัจจัยธรรมชาติที่สำคัญยิ่งก็คือ “น้ำ” ส่วนผลผลิตของทั้งสองประการก็แสดงให้เห็นชัดด้วยความที่พอเพียงของครอบครัวนี้ แม้จะยังคงมีค่าใช้จ่ายหลักจากการซื้อน้ำมันสำหรับเครื่องจักรกลการเกษตร แต่ก็ลดน้อยลงมากเมื่อเทียบกับการต้อง “ซื้อทุกอย่างที่กิน” และ

เป็นเครื่องตอกย้ำว่า วิธีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงนั้นหาใช่ของใหม่ไม่ แต่เป็นวิถีของคนไทยที่เป็นเช่นนี้มานานแล้วหากแต่คนรุ่นใหม่เริ่มหลงลืม ปล่อยให้สูญหายไป แต่ถ้าเราหันกลับไปมองเราก็จะเห็นได้ว่า คำ “บรรพบุรุษท่านทำไว้ดีแล้ว” นั้นเป็นจริงเสมอมา

นายสงัด อุดระศรี อายุ ๕๐ ปี

บ้านเลขที่ ๑๐๑ หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๑๔ ไร่ พืชเกษตรอื่น ๆ อาทิ กล้วย แตงกวา ถั่ว ปลูกพืชหลังนา ๒ ไร่ ได้แก่ ถั่วฝักยาว แตงกวา

ที่นาผืนใหญ่กว่า ๑๔ ไร่ ติดถนนหลักที่ตัดจากหมู่บ้านมุ่งตรงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย ขนาบด้านขวาของถนนยาวเกือบครึ่งทาง เต็มไปด้วยแปลงพืชหลังนา ทั้งถั่วฝักยาว และแตงกวา คือที่นาของสงัด อุดระศรี ที่ใช้เงินจากการเก็บหอมรอมริบด้วยเวลาหลายสิบปีเดินทางจากบ้านจากเมืองไปทำงานในดินแดนต่างภาษาพูด เพื่อให้ได้มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง

วันนี้ ด้วยวัย ๕๐ ปี สงัด อุดระศรี หยุดพักอาชีพการขายแรงงานมาลงหลักปักฐานที่บ้านเกิด บ้านโคกลำม-แสงอร่าม แห่งนี้

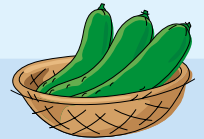
“ผมไปมา ๒-๓ ประเทศ ท้ายสุดคือไปอยู่ที่ประเทศอิสราเอลไปทำการเกษตรอยู่สวนส้มที่โน่นเป็นสวนส้มโมซาฟ เหมือนบ้านเรานี้แหละ ที่ไปเพราะว่าตอนนั้นยังไม่มีอะไรเลยก็เลยตั้งใจไปหาเงิน ปี ๒๕๒๕ เราก็เริ่มเดินทางไป ในช่วงแรกก็ ๔ ปี เริ่มจากไปลิเบีย ๔ ปี แล้วก็ไปได้หัว ๒ ปีไปอิสราเอลอีก ๓ ปี ก็พอมีรายได้ตกเดือนละ ๒๐,๐๐๐ กว่าบาทก็หักเงินไว้ใช้บ้างที่เหลือก็ส่งมาบ้าน แล้วตอนหลังเขากำหนดอายุด้วยเราเลยไปไม่ได้แล้วแต่ก็ได้เงินมาซื้อที่นาผืนนี้ ๑๔ ไร่”

เมื่อก่อนนี้ที่นา ๑๔ ไร่แม้เป็นกรรมสิทธิ์ของสงัด แต่ก็ไม่ได้ลงแรงทำเอง แต่ใช้วิธีการปล่อยให้เพื่อนฝูงญาติมิตรในหมู่บ้านมาเช่าทำนาแบ่งข้าวกัน แต่เมื่อมีโครงการเข้ามาสงัด ก็คิดวางแผนทำการเกษตรเพิ่มขึ้น จากที่เคยทำงานรับจ้างทั่วไป ก็ลงมือปลูกถั่วฝักยาว ปลูกฟักทอง มันสำปะหลัง และเลี้ยงหมู

“ตอนเปิดโครงการปิดทองฯ ครั้งแรก เขามาเจาะบ่อน้ำให้ก็ซื้อน้ำมันมาใส่รถไถเพื่อดึงน้ำขึ้น แต่ปีนี้ผมทำไร่มันก็เลยทำฟักทองไม่ไหว เลยมาปลูกแตงเขียวมรกตแทน แล้วก็ปลูกผักบุ้ง ฝักบุ้งนี้ทั้งกินแล้วก็ขายได้ให้หมูกินก็ได้ ส่วนแตงปีนี้น้ำจะไม่ค่อยได้ผล เพราะฉะนั้นฝนเยอะ ก็อาจจะเหลือตายได้”

เทคนิคการปลูกแตงเขียวมรกต หรือแตงหยกบุรพา

แตงเขียวมรกต หรือแตงหยกบุรพา คือแตงชนิดเดียวกับที่เรียกว่า “ซูคินี (Zucchini)” มีถิ่นกำเนิดอยู่แถบเม็กซิโกลักษณะเหมือนแตงกวายาว แต่ผลโตและยาวกว่ามาก เปลือกมัน เนิบ ผิวสีเขียวเข้ม สามารถนำมาปรุงเป็นอาหารได้ทั้งเปลือก ลักษณะคล้ายบวบของบ้านเรา เมนูที่นิยมคือนำไปจิ้มน้ำพริก นำไปผัด หรือแกงเลียง

การปลูกแตงเขียวมรกต ต้องอาศัยสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นที่สูง ดังนั้นจึงเหมาะสำหรับพื้นที่บ้านโคกลำม-แสงอร่าม โครงการฯ จึงได้นำพืชผักที่สูงมาปลูกทดลองสร้างรายได้ให้กับกลุ่มชาวบ้านโคกลำม และพบว่าแตงเขียวมรกตสามารถเติบโตได้ดี

ขั้นตอนการปลูกแตงเขียวมรกต

- ๑) เตรียมดินโดยพรวนดิน ยกร่อง ๑๕-๒๐ เซนติเมตร ตากแดดไว้ ๗-๑๐ วัน เพื่อฆ่าวัชพืชและไข่ของแมลงในดิน ดินที่เหมาะสมสำหรับแตงเขียวมรกต ควรเป็นดินที่ร่วนซุย หน้าดินลึก ระบายน้ำได้ดี เก็บซากวัชพืชออกให้หมดก่อนหว่านปุ๋ยคอกลงเตรียมดิน คลุกเคล้าให้ทั่ว อัตราปุ๋ยคอก ๕๐ กิโลกรัม/ไร่ พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกแตงเขียวมรกต ควรเป็นพื้นที่โล่ง มีแสงแดดสม่ำเสมอ และมีน้ำเพียงพอ
- ๒) เพาะกล้าต้นแตงเขียวมรกตในถุงดำหรือ ถาดหลุมให้ได้ต้นกล้าอายุ ๖-๘ วัน
- ๓) ปลูกแตงเขียวมรกตเป็นแถวเรียงเดียว ระยะปลูกระหว่างต้น ๐.๗-๑ เมตร ระยะห่าง ระหว่างแถว ๑ เมตร

- ๔) การให้ปุ๋ยหลังจากย้ายต้นกล้าลงปลูกแล้ว ให้ปุ๋ยในอัตราส่วน ๑๐๐ กก./ไร่
- ๕) ควรให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ แต่ไม่มากเกินไป ถ้าน้ำเยอะแฉงจะเหลืองและตายได้
- ๖) แต่งเขี้ยวมรกตจะติดดอกในระยะเวลาประมาณ ๔๕ วัน จากนั้นจะติดผลหลังดอกบาน ๕-๗ วันสามารถเด็ดผลอ่อนไปรับประทานได้

แม้ว่าเรื่องราวของ สงัด อุตรศรี จะดูเหมือนเกษตรกรรมดาที่เข้าร่วมโครงการตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามคำแนะนำ แต่ยังมีเรื่องราวเล็กๆ บางเรื่องของสงัดที่เป็นเรื่องราวอันจุดประกายของ “ความหวัง” ขึ้นในหัวใจคน

หลังจากสงัด อุตรศรี กลับมาทำการเกษตรและได้เรียนรู้ “หลักคิด” จากโครงการฯ เขาก็คิดว่าทำอะไรเขาจะช่วยเหลือเพื่อนฝูงได้ ที่สำคัญเพื่อนคนหนึ่งสนิทกับเขามาก และเข้าร่วมโครงการนี้ เพิ่งจะได้รับการตรวจว่ามีสารพิษในเลือดระดับ ๔ และเข้าอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะเป็นมะเร็ง หากเขาปล่อยไว้เพื่อนคนนั้นต้องรับจ้างฉีดยาต่อไป เขาจะนับว่าเป็นเพื่อนกันได้อย่างไร ทำให้เขาจึงจะเสียสละที่นาจากหยาดเหงื่อแรงงานให้เพื่อนทำนาไม่ได้ คิดได้ดังนั้นแล้ว สงัดจึง “แบ่งปัน” ที่ดินติดเชิงเขาให้กับ “สมบุญ ไชยลา” ได้มีที่ดินทำแปลงเพาะเห็ดโดยไม่เก็บค่าเช่า นอกจากนั้นเขายังแบ่งที่แปลงต่างๆ ให้คนอื่น ๆ เช่นให้น้องสาวผู้ใหญ่บ้านมาทำข้าวโพด และตอนนี้ก็ได้ขยายไปยังเพื่อนอีกคนของสมบุญที่ได้รับอนุญาตให้มา “ทำเห็ด” ร่วมกัน

การให้ การแบ่งปัน “โอกาส” และน้ำใจระหว่างคนในชุมชนนี้เอง จึงเป็นสิ่งที่มีความค่า และทำให้มีความสุข ความงดงามดำรงอยู่

นางสง ดอนศรีโคตร
อายุ ๕๕ ปี

บ้านเลขที่ ๑๑๐ หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๑๒ ไร่ พืชเกษตรอื่น ๆ อาทิ พริก
ต้นหอม ปลูกพืชหลังนา ๒ ไร่ ได้แก่ ข้าวโพด
ฝักนึ่ง

ท่ามกลางแสงแดดจ้าของท้องทุ่งนาสาย ร้างสอง
ร่างกำลังคร่ำเคร่งกับการขุดหลุมหยอดข้าวโพด เพื่อซ่อมแซม
ข้าวโพดหลุมที่ไม่แข็งแรง หรือถูกหนูนาตัวเล็กแอบมาขโมยไปเก็บไว้เป็นอาหาร

นางสง และทองสา ดอนศรีโคตร สองคน
พี่น้อง เข้าหุ้นร่วมทำนากับนายอิน มะแพง
เป็นสามหุ้นช่วยกันปลูกพืชหลังนา เพราะ
ต่างก็รู้ว่าลำพังตัวเองคนเดียวภารกิจอาจ
จะหนักเกินไป หนทางของการร่วมมือกันจึง
เป็นอีกแนวทางหนึ่ง ที่ดิน ๒ ไร่ จึงร่วมกันทำ
๓ คน เช่นเดียวกับเมื่อลงแรงปลูกก็ใช้วิธีการ
ดั้งเดิม คือ “ลงแขก”

“เริ่มเลยเราก็มาประชุมกัน ถามกันว่า เราจะลงแขกกันวันนี้ดีไหม แล้วจะเวียน
กันไป พวกเราก็บอกว่าดีก็มาช่วยกันทำ เราไปช่วยเขา เขาก็จะมาช่วยเรา แล้วสมัยก่อนที่
เราเด็ก ๆ ยังมีการลงแขกช่วยกันอยู่นะ อยู่ต่อมา ๆ รุ่งลูก รุ่งหลาน หายไป ๆ มีแต่จ้างกับจ้าง
คนไม่มีเงินทำไง ถ้าเป็นสมัยนี้จะไปวานใครเขาก็ไม่ช่วย ไม่มีเงินให้ก็ไม่มา แต่ถ้าไปบอกเขาว่า
ไปลงแขก เขาก็มา เพราะเขารู้ว่าเดี๋ยวเราก็ไปช่วยเขา” แม่สงเล่าที่มาของการกลับมาของวิถี
“ลงแขก”

ภาพชาวบ้านเดินเรียงกันไปลงแขกของเจ้าของนาที่แปลง ๆ โดยไม่ลังเลใจว่า แปลง
ไหนเป็นของใคร ไม่สนใจอามิสสินจ้าง แต่คำนึงถึงว่าพวกเขาทุกคนต่างเป็นชาวบ้าน
โคกหล่าม-แสงอร่าม ที่อยู่อาศัยบนแผ่นดินนี้มานาน เป็นอีกความงดงามที่กลับคืนมา และ
เมื่อได้ออกแรงร่วมกัน ความสัมพันธ์ที่ดีก็กลับคืนมา

“ตอนที่ลงแขกคนมาหลายอยู่ ไปบอกเขาว่า วันที่ ๑๔ จะลงแขกนะ เขาก็มากันเกือบ
๓๐ คน ปลูกกัน ๔ แปลงของเจ้าของ ๔ คน แต่ว่าเวลาลงก็เดินดาหน้ากันไป ไม่ต้องคิดว่า

แปลงใครเป็นของใคร ดาหน้ากันไปเลย กับข้าวกับปลาก็หามากินร่วมกัน คนที่มาก็หามาใครมีอะไรก็ห่อมากินกัน มื้อนั้นกินกันอร่อยเลย ทำสัมตำกิน ไปกินที่นาตามากมีปลากระป๋องกับข้าวหลายอย่างอยู่ ก้อยหอยก็มี สรุปว่าสนุกกันมาก”

เทคนิคการปลูกข้าวโพดหวาน

บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม จะปลูกข้าวโพดหวาน ผสมไปพร้อมกับการปลูกแตง เป็นกุศโลบายของการปรับปรุงดินหลังการทำนา เพื่อให้ปุ๋ยหมักที่หว่านลงไปช่วยปรับสภาพดิน

๑. การปลูกข้าวโพดหวานให้ได้ผลดีนั้นต้องคำนึงถึง “ดิน” เป็นอันดับแรก การเตรียมดินทำโดยการพลิกดินตากแดดไว้ ๗ วัน เพื่อกำจัดวัชพืชและไข่แมลง ในดิน
๒. หว่านปุ๋ยคอกเช่น ปุ๋ยจากขี้หมูลงไปอัตราส่วน ๑ ตัน ต่อ ๑ ไร่
๓. ปลูกข้าวโพดโดยวิธีการหยอดเมล็ดเป็นแถวระยะห่างระหว่างแถว ๗๕ เซนติเมตร ระหว่างต้น ๒๕ เซนติเมตร ปลูกหลุมละ ๑ ต้น ไร่หนึ่ง ๆ จะได้ต้นข้าวโพดประมาณ ๗,๐๐๐-๘,๕๐๐ ต้น โดยใช้เมล็ดพันธุ์ ๑-๑.๕ กิโลกรัมต่อไร่
๔. ใส่ปุ๋ยรองพื้นเป็นปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยสูตรเสมอ ๑๕-๑๕-๑๕ อัตราส่วน ๕๐ กิโลกรัมต่อไร่ ใส่ปุ๋ยที่ก้นหลุมแล้วกลบดินบาง ๆ ก่อนหยอดเมล็ด
๕. หลังจากข้าวโพดมีอายุ ๒๐-๒๕ วันใส่ปุ๋ยยูเรีย สูตร ๔๖-๐-๐ ข้างต้นข้าวโพด อัตราส่วน ๒๕-๓๐ กิโลกรัม/ไร่
๖. การให้น้ำ มีระยะที่สำคัญคือ ๗ วันหลังปลูก เป็นระยะที่ข้าวโพดกำลังออก จำเป็นต้องไม่ให้ขาดน้ำ อีกระยะที่สำคัญคือระยะออกดอก ส่วนเวลาปรกติให้น้ำทุก ๓-๕ วัน
๗. ข้าวโพดหวานใช้ระยะเวลาในการปลูก ๗๐-๗๕ วัน สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้
๘. ศัตรูพืชที่สำคัญ คือ หนอน หากเกิดการระบาดจะทำลายผลผลิตเสียหายได้ เทคนิคการแก้ที่สำคัญ คือกำหนดเวลาการปลูกให้เหมาะสม โดยปลูกหลังเก็บเกี่ยวข้าว เพื่อให้หนอนไปกินข้าวตกในนาแทนที่จะมากินเมล็ดข้าวโพดที่หว่านไว้

“ถ้าจะปลูกข้าวโพด ให้ใส่ขี้หมู ใส่ขี้หมูแล้วข้าวโพดจะงามดี ดิกว่าข้าว ดิกว่ายูเรียอีก ถ้าเกิดมาต้นน้อย ๆ ออก ๆ แอด ๆ ต้องใส่ขี้หมูมันจะงามดี จะเห็นเลยว่าต้นเขียวปัด งามไว โดยเราทิ้งขี้หมูตากแห้งไว้วันสองวัน แล้วเอามากองใส่ต้นมันเลย เอาถ้วยที่เราไม่ได้ใช้มาตักขี้หมูใส่โคนมันเลย ใส่แล้วก็เอาดินกลบลงไปหน่อย ก็มันจะซึมลงไปดิน น้ำมาจะซึมน้ำขี้หมูลงไป อาทิตย์เดียวจะเห็นผลเลย โตเร็วปึก ๆ แต่มีคาถาสาคัญ คือ “คน” เราที่ทำนา ต้องอดทน” แม่สง ดอนศรีโคตร บอกเคล็ดลับการปลูกข้าวโพด พร้อมคาถาสาคัญ

คำพันธ์ บรรจง

อายุ ๗๓ ปี

บ้านเลขที่ ๔๗ หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี
โทร. ๐๘๖ ๒๒๔๘ ๗๙๕

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๗ ไร่ พืชเกษตรอื่น ๆ อาทิ พริก มะเขือเทศ ต้นกก สำหรับทอเสื่อ ปลูกพืชหลังนา ๒ ไร่ ได้แก่ ฟักทอง แตงกวา ถั่วฝักยาว

ตาคำพันธ์ บรรจง และคุณยายวัยไล่เลี่ยกัน คู่ชีวิตสองสามีภรรยา ที่ยังคงทำมาหากินกับผืนนาในวันที่ยี่สิบสองเลยมาจนกว่า ๗๐ ปี แต่ร่างกายที่ยังแข็งแรง และภูมิปัญญาความรู้ที่ไม่เคยหดหาย ก็เป็นเสมือนเครื่องพิสูจน์ว่างานหนักนั้นไม่เคยทำร้ายใคร หากแต่บ่มเพาะเอาจิตวิญญาณที่แข็งแกร่งให้กับร่างกาย

วันนี้ที่นาของตาคำพันธ์ เป็นที่ดินซึ่งมีผู้คนมาเรียนรู้ดูงานเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นที่นาแปลงที่อยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย และอยู่เอียง ๆ กับสถานที่ทำการซึ่งใช้ต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองที่มาเยี่ยมเยือนโครงการฯ แห่งนี้ ตาคำพันธ์จึงได้อาศัยเก็บผัก เก็บผลผลิตไปขายที่ศูนย์ฯ ด้วยเช่นกัน และเมื่อได้พูดคุยกับตาคำพันธ์ก็เหมือนกับว่าเรื่องราวที่ตาได้เรียนรู้ ซึมซับเข้าสู่วิถีชีวิตของตาผนวกรวมเป็นเนื้อเดียวกันอย่างไม่รู้ตัว

“ทำเศรษฐกิจพอเพียง จะบอกว่าให้มีมากมันก็ได้มีมากหรอก แต่พอได้กิน ไม่อดอยากพริกก็ได้กินพริก อยากถั่ว อยากแตงก็ได้กิน ขายก็ได้แต่ไม่มาก ทีละ ๒๐๐-๓๐๐ บาท ทุกวันก็ได้ยอดตำ ๕๐-๖๐ บาท แต่อยู่ได้เพราะเราทำเองตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัว ก็นี้แหละ วันนี้ขายผักหวานได้ ๔๐ บาท ยายไปเก็บมาจากบนภูเขาในนาก็ขายได้หลายอยู่ มีแต่เอาแรงลงไปหามาเก็บมา แล้วเอามาขาย บางวันก็ได้ ๑๐๐-๒๐๐ นี้ว่าจะขายมะขามเปียกทำเอาไว้แยะแล้ว แล้วก็ขายเสื่อสาตที่เราสานเองจากกกที่เก็บมาตากแห้งเอาไว้ ก็ตากตรงนี้ ขายตรงนี้แหละ” ตาคำพันธ์เล่าถึงวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับความพอเพียง

รายได้ที่ไม่ได้มากมาย แต่อยู่ได้ของตา-ยาย มาจากการทอเสื่อ ซึ่งขายทอดกับลูกสาวได้วันละ ๒-๓ ผืน ส่วนนกนั้นก็ตัดเอามาจากต้นกกที่ปลูกไว้หลายสิบปีแล้ว นำมาตากแดดให้แห้งราว ๓-๔ วันจากนั้นนำไปสานเสื่อที่ได้ทุนบ้าน ซึ่งถึงแม้ว่าจะขายเป็นรายได้รายวัน แต่ตาคำพันธ์ก็ยังย้ำเสมอว่า “อย่าทำเยอะ”

“ผมว่า อย่าไปทำมันมาก ทำแบบนี้แหละ ตากแดดแล้วก็ใช้ได้เลย คนต่างบ้านต่างเมือง เขามาเที่ยวเขาเห็น เขาก็ซื้อไปอยู่บ้านก็ขายได้แหละ” ลำดับด้วยคำของยายที่กำลังง่วนอยู่กับการปั้นมะขามเปียก “เงินกับมีหลายหรอก แค่ว่าได้กินบ้าง”

การเข้ามาของโครงการ นอกจากจะทำให้อาชีพเสริมคือการสานเสื่อของตายายมีรายได้เพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังเสริมกับอาชีพหลักของทั้งสองคน

“โครงการเข้ามาก็ดี ดีหลายอย่าง เขาก็เอาหมูมาให้เลี้ยง เอาเปิดไก่ มาให้เลี้ยง บอกให้ปลูกเกษตร มีผัก มีกิน ไม่ได้ใส่สารอะไร ตายายแต่งงานแล้วรอบหนึ่ง ได้เงิน ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาท แล้วคืนนี้ถ้าได้กลับดี ๆ ปลูกข้าวโพดได้ด้วย มีที่อยู่ ๗ ไร่ ก็ทำตามที่เขาแนะนำแต่ปลูกไม่หมดหรอก เพราะว่าแรงตายาย สองคน ทำไม่ไหว แต่ก็ว่าจะปลูกข้าวโพด แพง มะเขือ อย่างละนิดละหน่อยพอได้กิน แต่ข้าวโพดนี้ก็จะปลูกมากหน่อย เพราะว่าได้เงิน เอาไปขายต้มไป วันหนึ่งขายได้ ๓๐๐-๔๐๐ ก็พอได้อยู่ขายหมดเพราะเราปลูกพันธุ์ข้าวเหนียวเขานิยม ขายได้ราคาถ้าเขามารับก็ได้โลละ ๖๐๐ บาท”

ตาคำพันธ์เล่าเรื่องอาชีพและรายได้ไปพร้อมกับ เริ่มทำอาหารกลางวันสำหรับมือนี้ปลาขาว ๖-๗ ตัว ถูกนำมาแล่แบ่งครึ่งตัววางเรียงลงไปบนตะแกรงไม้ไผ่สาน เลยไปด้านหลังคว้นจากเตาสามเส้าที่ก่อง่าย ๆ จากก้อนหินกำลังเริ่มแสดงพลังความร้อน ตา วุ่นวายอยู่กับการเรียงปลาลงในไม้ไผ่ก่อนจะยกขึ้นตอกย้ำว่า

“นี่ไง ต้องใช้เงินที่ไหน มานาก็มีปลามากิน ปิ้งด้วยไม้ไผ่แบบนี้ อังไว้เหนือเตาอย่าให้โดนเปลวไฟ ไม่นานก็สุก หอมไม้ไผ่ กินได้ อยากได้ผักก็ไปเด็ดเอาเยอะเยอะ ผักเราปลูก ผักป่าสารพัด จะกินสักเท่าไร” ตาย้าความพอสำหรับคนทั้งคู่ ก่อนจะเดินหายเข้าไปเก็บพริก และมะเขือเทศซึ่งที่นี้เรียก “มะเขือเขีเยะ” มาเตรียมทำอาหารกลางวัน

นายสงวน เผ่าหอม

บ้านเลขที่ ๔๗ หมู่ ๓ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี
โทร. ๐๘๗ ๔๒๓๕ ๖๓๙

พื้นที่เกษตร ปลูกข้าว ๑๑ ไร่
ปศุสัตว์ เลี้ยงเป็ด

“ลาบเปิดอุดร” อาหารขึ้นชื่อที่ใคร ๆ ก็รู้จัก แต่ทำไมคนอุดรไม่ค่อยเลี้ยงเป็ด?

คำถามนี้ ผุดขึ้นระหว่างที่กำลังคิดว่าตัวเองอยากทำโครงการอะไร เพื่อที่จะไปตอบให้กับ “คุณชายดิศ” ให้ได้เมื่อนึกถึงว่าตัวเองนั้นเป็นคนที่ทำเกษตรไม่เก่ง แถมที่นาที่มีก็เป็นทีเช่า ถ้าอยากจะทำโครงการอะไรสักโครงการจะเป็นโครงการอะไร “เลี้ยงเป็ด” จึงเป็นคำตอบแรก

“มาเลี้ยงเป็ด เพราะว่าไม่มีนาที่ทำแล้วก็ไม่เก่งด้านปลูกพืชสวนครัว เพราะวก่อนหน้านั้นเราเช่านาเขาทำพอได้กิน แต่มาปีนี้ไม่ได้เช่าแล้ว มีเงินทุนอยู่ ๓๐,๐๐๐ จากที่ขายข้าวได้ ๑๕,๐๐๐ ลูกไปทำงานชลบุรีส่งมาให้ อีก ๑๕,๐๐๐ ก็คิดว่าจะทำอะไรดี พอดีผมมีพื้นฐานที่เลี้ยงไก่ไว้แต่ไม่เคยเลี้ยงเป็ด ผมก็เสนอกับคุณชายว่า ผมทำเกษตรไม่เก่ง ผมต้องการเลี้ยงเป็ดได้ไหม คุณชายบอกว่า ‘เอาจริงนะ’ แล้วก็บอกกับผู้ใหญ่เสวต ว่าผมขอผู้ช่วยคนนี้เป็นฝึกงานหนึ่งเดือนนะ เมียอนุญาตหรือเปล่า” สงวน เผ่าหอม เล่าถึงความเป็นมา

เมื่ออยากเลี้ยงเป็ดเป็นกิตติต้องเข้าฟาร์มเป็ด สงวนได้โอกาสเข้าไปเรียนรู้ที่ “ปนัดดาฟาร์ม” ฟาร์มเป็ดแห่งใหญ่ของอำเภอเพ็ญซึ่งเลี้ยงเป็ดเป็นธุรกิจ ซึ่งทำให้เขาได้เรียนรู้ทุกกระบวนการในการเลี้ยงเป็ดโดยไม่ปิดบัง

“ตอนแรกว่าจะไปอยู่เดือนหนึ่ง เจ้าของฟาร์มถามว่าจะมาอยู่ทำไม แค่อาติดยเดียวก็รู้หมดแล้ว วิธีการปัก วิธีการเลี้ยง หัวหน้าน้อย (เจ้าหน้าที่จากอบจ.) บอกว่าต้องอยู่อย่างน้อย ๒ อาทิตย์ กลับมาก็เรียนวิชา อยากรู้ว่าทำยังไงเปิดถึงจะไม่ตาย กลับมาได้ ๗ วัน ก็เลยทดลองซื้อมาเลี้ยง ๖๗ ตัว ตอนเอามาเพิ่งออกจากไข่ได้ ๒ วัน ทดสอบความรู้ที่เรียนมา”

สงวน เริ่มทดลองเลี้ยงเปิดโดยมีฟี่เลี้ยง คือ ฟี่แอ็ด จากปนัดดาฟาร์ม คอยให้คำแนะนำ และเขาก็กลับไปซื้อลูกเปิดจากปนัดดาฟาร์มมาเลี้ยงอีก ๙๐ ตัว นอกจากนั้นยังได้เปิดพ่อพันธุ์แม่พันธุ์บาร์บารีมา ๖ ตัว ตัวเมีย ๕ ตัว ตัวผู้ ๑ ตัว

“ตัวใหญ่ซื้อมารวม ๖ ตัวรวมกัน ราคา ๑,๓๖๐ บาท ส่วน ๙๐ ตัวซื้อตัวเล็กมารวมกัน ๒,๒๕๐ บาท พวกเปิดปักกึ่งนั้นเป็นเงินเซ็นตัวละ ๔๕ บาท แล้วมีเปิดปักกึ่งอีก ๖๗ ตัว ก็ตัวละ ๔๕ บาทเหมือนกัน เอามาเลี้ยงได้เดือนกว่า เปิดปักกึ่งยังไม่มีตายสักตัว แต่เปิดบาร์บารีตายไปแล้ว ๔ ตัว เพราะว่าตอนมาไม่แข็งแรง แต่ก็เป็นตัวที่แถม เพราะว่าซื้อเปิด ๑๐๐ ตัวเขาจะแถม ๔ ตัว ช่วงที่จะตายคือ อาทิตย์ สองอาทิตย์แรก”

แม้จะเพิ่งทดลองเลี้ยงเปิด แต่สงวน ก็มองเห็นความแตกต่างระหว่างการเลี้ยงเชิงธุรกิจกับการเลี้ยงแบบที่เขาทำ ที่ปนัดดาฟาร์ม นั้น จะใช้รำและหัวอาหารเป็นหลัก แต่สามารถลดต้นทุนได้ด้วยการเสริมอาหารที่เขาได้จากท้องถิ่น คือ ต้นกล้วยปั่นกับน้ำตาลหมัก หรือน้ำตาลล้น โดยจะต้องมีเครื่องปั่นเพื่อปั่นส่วนผสมเข้าด้วยกัน คลุกให้เปิดกินทดแทนหัวอาหารหวาน ซึ่งสูตรนี้สามารถใช้เลี้ยงหมูได้ด้วย

เคล็ดลับการลดต้นทุนอาหารเปิด

เตรียมวัสดุสำหรับทำอาหาร

๑. กล้วย	๑๐๐ กิโลกรัม
๒. น้ำตาลทรายแดง หรือน้ำตาลหมัก	๑ กิโลกรัม
๓. เกลือเม็ด (ทำปลาร้า)	๑ กิโลกรัม

การเลี้ยงเปิดของสงวนกำลังเพิ่งเริ่มต้นทาง เขามองเห็นหลายปัญหาที่จะเกิดขึ้น ด้วยเครื่องมือที่ยังไม่พร้อม อาทิ ตู้ปัก ซึ่งที่ปนัดดาฟาร์มมีพร้อม ทั้งตู้ปัก และตู้เกิด ส่วนของเขานั้นยังไม่มีแต่เพิ่งแค่เริ่ม ๆ เขาก็วางแผนไว้ว่าจะไปลองขอยืมตู้ปักไก่ดำของ ฟี่แอ็ด ปนัดดาฟาร์มมาใช้ก่อน ในขณะเดียวกันก็รอการขยายผลโครงการเลี้ยงเปิดจากโครงการปิดทองหลังพระฯ เพราะว่าตัวเขาเป็นผู้นำที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้ และทดลองเลี้ยงก่อน

กองทุนเปิดจะเกิด ดังนั้น ถ้าในหมู่บ้านมีกลุ่มผู้เลี้ยงเปิดจำนวนหนึ่ง การมีตู้ปักและตู้เกิดประจำหมู่บ้านก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยาก

“กองทุนเปิด ก็กำลังจะเข้ามาผมเป็นประธานกลุ่ม โครงการปิดทองหลังพระฯ ได้ไปจองลูกเปิดไว้กับปนัดดาฟาร์มแล้วมัดจำไว้เลย เพื่อที่จะให้เอามาให้เลี้ยงแบบขยายพันธุ์ เอาลูกมาให้เลี้ยงในโครงการสมาชิกที่ลงชื่อไปแล้วก็ได้ โดยใช้หลักการเหมือนเลี้ยงหมู คือสมาชิกต้องเตรียมโรงเรือนให้เสร็จก่อน เมื่อเปิดมาถึงคณะกรรมการทั้ง ๗ คนต้องรีบเปิดไปอนุบาลไว้ก่อนอย่างน้อย ๓ วัน เพราะเปิดช่วงนี้จะอ่อนแอจากการเดินทาง และเปิดยังเล็ก ถ้าเอาไปให้เขาเลี้ยงเลย แล้วเกิดคนเลี้ยงไม่อยู่ ไม่ได้ดูแล ต้องไปทำนาทำสวนเปิดก็จะตาย ดังนั้นคณะกรรมการต้องเสียสละอนุบาลไว้ก่อน ๓ วัน แล้วก็ค่อยเข้ามาคุยกับกลุ่มที่เข้ามาว่าตรงนี้จะมีความคุ้มค่าที่เท่าไรก็ค่อยว่าไป” สงวน บอกเล่าถึงแนวทางการบริหารงานกลุ่มกองทุนเปิดที่คิดใคร่ครวญมาแล้วอย่างดี

บทที่ ๓ : ร่วมแรง ร่วมใจ สามัคคี ผลนี้เห็นผล

หากจะมีคนตั้งคำถามกับพวกเราว่า ความสำเร็จของชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม เกิดขึ้นเพราะอะไร

คำตอบคงมีเพียงคำตอบเดียว คือ **“ความสามัคคี”**

เพราะความสามัคคีของพวกเรา และความมุ่งมั่นที่จะจัดการแก้ไขปัญหาของพวกเราเอง กลายเป็นหัวใจของความความสำเร็จ เมื่อพวกเราสามัคคีกันและแสดงให้เห็นพลังอันเกิดจากการ “ระเบิดจากข้างใน” แสดงความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง มีความรับผิดชอบจัดการชีวิตตัวเอง และมีความโอบอ้อมอารี ที่จะดูแลกันและกันในชุมชน เมื่อนั้น การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกก็จะเข้ามาแสดงผลแห่งบุญให้ปรากฏ

หากพวกเราอ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง ไม่สามัคคี แม้จะมีหน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน หรือองค์กรใด ๆ ก็ตามยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ สิ่งเหล่านั้นก็คงจะสูญเปล่าไป หรือท้ายที่สุด พวกเราก็คงต้องหมดศักดิ์ศรีด้วยการ “ขอ” ทุกทีไป แต่เพราะเรายืนหยัดอยู่ด้วยตัวเอง ดิ้นรนและแสดงความพยายามให้เห็นก่อน เราจึงได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหลายหน่วยงาน ตั้งแต่หน่วยงานในพื้นที่ทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และที่สำคัญคือ สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ภายใต้มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ซึ่งเป็นสถาบันแรกที่เข้ามาให้ความสนับสนุนพวกเรา และยังคงเป็นที่ปรึกษาทุกย่างก้าว

อุตรโมเดล : โมเดลการจัดการน้ำ และการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

นายหาญชัย ทิมนานนท์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรธานี ในขณะนั้น กล่าวถึง หมู่บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่ต้นแบบเพื่อเรียนรู้ ศึกษาดูงานว่า...

“การจัดการน้ำที่อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย เนื่องมาจากพระราชดำรินั้นเป็นความสำเร็จที่กล่าวได้ว่า เป็นโครงการต้นแบบในภาพรวม แต่เดิมอ่างห้วยคล้ายเก็บน้ำได้ ๑๒,๕๐๐ ลบ.เมตร น้ำที่เก็บไว้ก็ถูกปล่อยให้ไหลไปตามลำราง แต่ชาวบ้านต้องสูบน้ำเข้านาได้พื้นที่ใช้น้ำประมาณ ๘๐๐ ไร่ พอโครงการปิดทองหลังพระฯ เข้ามาก็เลยได้คุยกัน วิธีการที่โครงการปิดทองหลังพระฯ ดำเนินการคือ “การระเบิดจากข้างใน” ซึ่งนำแนวคิดนี้มาจากในหลวงเริ่มจากการไปคุยกับชาวบ้านเพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาโดยชาวบ้านเอง เมื่อชาวบ้านเขาจะได้เป็นเจ้าของความคิด เขาก็จะได้เป็นเจ้าของในการทำงาน พอเป็นเจ้าของในการทำงาน เขาก็เป็นเจ้าของโครงการนั้น พอเป็นเจ้าของโครงการนั้นเขาก็มีความห่วงแหนในพื้นที่และเป็นเจ้าของความสำเร็จที่นี้ก็เช่นกัน

นอกจากระบบน้ำแล้ว เพื่อให้เกิดความยั่งยืน อบจ. เข้าไปสนับสนุนเรื่องของอาชีพ เรื่องระบบน้ำเพื่อให้เขา “เปิดกอกทำนา” ได้ ซึ่งก็เป็นแนวคิดที่ได้รับการกระตุ้นด้วยกระบวนการจนชาวบ้านคิดเองได้ จำได้ว่าตอนประชุมก็ซักถาม พูดคุยไปเรื่อย เพราะเราเห็นแล้วว่าระดับน้ำจากอ่างเก็บน้ำสูงกว่าระดับที่นา เมื่อน้ำสูงกว่าแต่นาลาดการนำน้ำเข้านาจึงไม่ลำบาก ท้ายที่สุดคุณลุงบุญมากเขาก็พูดขึ้นมาว่า ‘จะให้เขาสูบน้ำเข้านาทำไม ในเมื่ออ่างกับที่นาสูงต่างกันตั้ง ๒๐ เมตร ทำไมไม่ต่อท่อมาล่ะ’ พอได้คำตอบถึงแนวทางเราก็ต้องถามต่อถึงการมีส่วนร่วม กับบอกว่า ‘เงินลงทุนขุดนะ ลุงหาคนมาทำนะ’ ชาวบ้านเขาก็ไปปรึกษากัน ก็ระดมกำลังกันมาทำพอขุดฝังท่อ เปิดน้ำทำนาได้พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำก็ขยายจาก

๘๐๐ ไร่กลายเป็น ๑,๗๘๘ ไร่โดยที่ประหยัดเพิ่มขึ้นด้วยซ้ำเพราะไม่ต้องเสียน้ำมันแม้แต่หยดเดียว ค่าแรงในการขุดก็ไม่มี แต่กว่าจะเกิดตรงนี้ได้ ไม่ใช่เกิดขึ้นได้เอง ต้องมีกระบวนการเจ้าหน้าที่ของอบจ. ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโครงการนี้โดยตรง เรียกว่าอบจ. ปิดทองหลังพระฯ ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ทางมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ และมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ เข้าไปกิน-นอนอยู่ร่วมกับชาวบ้านกว่า ๒ เดือน ในการจัดการกระบวนการ” นายกอบจ. กล่าว

จากกระบวนการทำงานที่ส่งเสริมกันทั้ง อบจ. อุดรธานี ที่นอกจากจะส่งบุคลากรเข้าประจำเพื่อทำงานต่อเนื่องแล้ว ยังได้สนับสนุนงบประมาณจำนวน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อการดำเนินโครงการ สนับสนุนเครื่อง

จักรกลหนักจากโครงการ “ศูนย์บริการด้านเครื่องจักรกล” โดยมีองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนน้ำมัน ทำให้การดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงอย่างรวดเร็ว และเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว การจัดหา “ตลาด” เพื่อการจำหน่ายสินค้าก็สำคัญ อบจ.อุดรธานี จึงรับหน้าที่จัดหาตลาดเพื่อให้ชาวบ้านนำสินค้าไปจำหน่าย และส่งเสริมให้เป็นตลาดอินทรีย์ปลอดสารพิษ

เมื่อกระบวนการครบวงจร ชาวบ้านก็มีรายได้เพิ่มมากขึ้น “พอโครงการปิดทองหลังพระฯ เข้ามาเขาก็มีการส่งเสริมอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพการเกษตร หรือปศุสัตว์ตอนนี้เขามีน้ำเข้านาแล้ว ต้นทุนเขาต่ำแล้ว ไม่ต้องเสียค่าน้ำมันสูบน้ำเข้านา เขาก็สามารถปลูกพืชหลังนาได้ แล้วเขาก็มีองค์ความรู้จากมูลนิธิต่าง ๆ เข้ามาช่วยพูดคุยกับชาวบ้านไม่ได้มาทำให้แต่มาพูดคุยแล้วให้ชาวบ้านไปทำเองก็เลยเกิดรายได้เพิ่มขึ้น ยกตัวอย่างนายบุญมาก เป็นคนขยันมาก ที่พื้นที่บ้านโคกล่าม-แสงอร่าม เขาเคยทำนาทั้งปีได้ประมาณ ๔๐,๐๐๐ บาทแต่พอโครงการฯ เข้าไปจากปีนี้ลงบุญมากมีรายได้ประมาณ ๔๐,๐๐๐ ตอนนี้เป็น ๔๐๐,๐๐๐ แล้วส่วนที่นิคหน้อยคุณสุกัญญามีลูก ๒ คนแล้ว สามีไปทำงานอยู่ต่างประเทศกรุงอาบูดาบี พอโครงการเข้าไปได้สัก ๒ เดือนเขาเริ่มเห็นแล้วว่าเขาสามารถมีรายได้จากโครงการได้ เขาโทรเรียกสามีกลับมาบ้านเลยแล้วก็มาทำได้เงินมากกว่าที่สามีไปทำงานต่างประเทศอีก ครอบครัวก็อบอุ่น ลูก พ่อ แม่อยู่ด้วยกันคนที่เคยไม่มีที่นาของตัวเองเลยอยู่ในหมู่บ้านของตัวเองเหมือนกัน ขอที่เพื่อนบ้านทำ

เป็นหนี้อยู่ ๔๐๐,๐๐๐ กว่าบาท เป็นหนี้ที่กู้มาซื้อยาฆ่าแมลง ซื้ออะไรเนี่ย แล้วผมร่วงหมดเลย เราเข้าไปปีเศษ ตอนนี้ผมขึ้นดำเหมือนเดิมหนี้จาก ๔๐๐,๐๐๐ กว่าบาท เหลืออยู่ประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ ทั้งที่ไม่มีที่นาของตนเอง” ภาพความกินดีอยู่ดีของชาวบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม ปรากฏชัดเจนในคำบอกเล่าจากอดีตนายทนายชัย

เมื่อโครงการประสบความสำเร็จ เป็นรูปธรรมชัดเจนบุคลากรทุกฝ่ายก็เห็นความสำคัญ มีการจัดตั้งคณะทำงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดมาดำเนินโครงการนี้อย่างจริงจัง มีการพัฒนาเจ้าหน้าที่โครงการปิดทองหลังพระฯ ที่มาจากชาวบ้าน และลูกหลานชาวบ้านเอง เพื่อบริหารจัดการโครงการอย่างยั่งยืน สร้างโอกาสการทำงานให้กับลูกหลานชาวบ้าน และดึงให้ลูกบ้านโคกล่าม-แสงอร่ามที่ผันตัวไปทำงานต่างถิ่นได้เดินทางกลับบ้าน บ้านที่พวกเขารู้จักเป็นอย่างดี พุงนา และภูเขาที่พวกเขาวิ่งเล่นตั้งแต่เล็ก กลับมาเพื่อเห็นคุณค่าและความงดงาม ของที่นาผืนกว้างใหญ่ที่โอบล้อมไว้ด้วยภูเขาแห่งหัวใจของหมู่บ้าน... โคกยาวที่โอบล้อมทั้งหมู่บ้านไว้ในอ้อมกอดแห่งโคกล่าม และแสงแห่งความหวังที่ส่องประกายอร่ามเรืองรองเหมือนแสงอาทิตย์ที่ปรากฏขึ้นเหนือยอดเขาแห่งหมู่บ้านตัวอย่างโคกล่าม-แสงอร่ามในวันนี้

ภาคผนวก โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

ความเป็นมา

“โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี” เป็นพื้นที่ขยายผลของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ สืบสานแนวพระราชดำริ ภายใต้มูลนิธิปิดทองหลังพระฯ สืบสานแนวพระราชดำริ ซึ่งมีพื้นที่ปฏิบัติการนำร่องแห่งแรกที่จังหวัดน่าน คือ โครงการบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่านตามแนวพระราชดำริ โดยหลังจากที่ดำเนินการโครงการในจังหวัดน่าน ได้ ๑ ปี ๙ เดือน และเห็นผลความสำเร็จในระดับที่ชุมชนในพื้นที่สามารถอยู่รอดได้อย่างพอเพียงแล้ว คณะกรรมการสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ จึงมีมติการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๕๓ วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓ เห็นชอบการดำเนินงานในพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี ให้เป็นพื้นที่ขยายผลของสถาบันฯ

อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายฯ เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๖ และได้ปรับปรุงแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ แต่ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากยังไม่มีระบบส่งน้ำและระบบการบริหารจัดการน้ำ ดังนั้นมูลนิธิฯ จึงเสนอต่อคณะกรรมการสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ให้พิจารณาโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายฯ เป็นพื้นที่ขยายผลของสถาบันฯ โดยคัดเลือกจากบรรดาอ่างเก็บน้ำตามแนวพระราชดำริกว่า ๑,๐๐๐ แห่ง ที่ยังใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่

แนวคิดในการทำงานโครงการคือ ต้องการจะขยายต้นแบบการพัฒนาในรูปแบบใหม่ กล่าวคือ **ทำเล็ก ประหยัด เกิดการขยายผลเร็วในวงกว้างและได้ประโยชน์สูงสุด** โดยสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ทำหน้าที่เป็นแกนประสานให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการระบบน้ำ และด้านกระบวนการ **เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา** ของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ และองค์ความรู้ด้านการเกษตรและปศุสัตว์ ของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดอุดรธานี การสนับสนุนเครื่องจักรกลในการพัฒนาแหล่งน้ำจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี และองค์การบริหารส่วนตำบลลุมภูมากไฟ สนับสนุนค่าน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้นจากทำงานร่วมกันของหลากหลายภาคี นอกจากจะทำให้สามารถบริหารจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายฯ ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนแล้ว ยังเป็นต้นแบบการพัฒนาโดยนำแนวพระราชดำริไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ประชาชนทั้งในระดับชุมชน และระดับจังหวัดต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยนำองค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริไปปรับใช้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับภูมิสังคม
๒. เพื่อสร้างงานและอาชีพให้กับประชาชน ควบคู่กับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๓. เพื่อสร้างพื้นที่ต้นแบบการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการตามแนวทางพระราชดำริให้เป็นแหล่งเรียนรู้ระดับจังหวัด

หลักการดำเนินงานโครงการ

๑. ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความพร้อมที่จะลุกขึ้นมาทำงานด้วยตนเอง ตามหลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน” และเชื่อมั่นศรัทธาแนวพระราชดำริ
๒. เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม แนวทางของปิดทองหลังพระไม่ใช่ระบบอุปถัมภ์ ไม่เน้นการแจกของ นอกจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำงานและโครงการจะร่วมทำด้วยเมื่อชาวบ้านมีความพร้อม เช่น ถ้าต้องการฝายหรือคลองส่งน้ำ ชาวบ้านต้องกำจัดวัชพืช ขุดลอกตะกอนดิน และปรับพื้นที่ก่อน หรือต้องการเลี้ยงหมู ชาวบ้านต้องสร้างเล้าหมูก่อน
๓. ทำงานแบบองค์รวม มีแนวทางแก้ไขปัญหาที่เชื่อมโยงในทุกมิติครบวงจร ตั้งแต่การผลิตในระดับต้นน้ำ (การพัฒนาปัจจัยการผลิต) ระดับกลางน้ำ (การแปรรูป) และปลายน้ำ (การตลาด) เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำโดยการทำฝายอนุรักษ์ บ่อพวงสันเขา ฝายเกษตร และการปรับปรุงดินให้เหมาะสมกับการเพาะปลูก ส่งเสริมการปลูกพืชก่อนนา การทำนา ปศุสัตว์ ประมง เช่น การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร โรงสีข้าวชุมชน การปลูกป่าเศรษฐกิจ ซึ่งช่วยแก้ไขปัญหาในระดับของการอยู่รอด และพอเพียงโดยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงาน สืบสานแนวพระราชดำริ และหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน

๔. วัดผลที่ “ชาวบ้านได้อะไร” อย่างเป็นรูปธรรม เช่น พื้นที่รับน้ำทางการเกษตรที่เพิ่มขึ้น หลังจากมีการบริหารจัดการน้ำ ผลผลิตข้าวที่เพิ่มขึ้น มีการปลูกพืชหลังนา เกษตรกรมีอาชีพเสริม มีหนี้สินลดลงและมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นต้น

สภาพทั่วไปของพื้นที่

อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายฯ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของบ้านแสงอร่าม หมู่ ๑๑ ต.กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๖ และได้ปรับปรุงแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ มีข้อมูลทางด้านชลประทานดังนี้

- ขนาดความจุของอ่าง ๖๙๒,๕๐๐ ลูกบาศก์เมตร
- พื้นที่รับน้ำฝน ๖.๕ ตารางกิโลเมตร ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ๑,๑๖๐.๒ มม./ปี
- ทำนบอ่างเป็นดินกว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๔๐ เมตร สูง ๙.๕ เมตร
- ระดับความสูงสันอ่าง ๒๖๐ ม.รทก. น้ำในอ่าง ๒๕๘ ม.รทก.
- มีพื้นที่รับน้ำ ๘๐๐ ไร่
- มีทางระบายน้ำล้น (spill way) ยาว ๑๐๘ เมตร

แหล่งน้ำต้นทุนที่ไหลลงอ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย มีร่องน้ำธรรมชาติจากอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ที่ไหลลงอ่าง ๓ สาย ห้วยสะสีเหลี่ยม ห้วยบางป่าเตย ร่องสามโพน และมีสายน้ำย่อย ๆ ๑๒ สายไหลลงพื้นที่เกษตร มีสภาพเป็นป่าโปร่ง โดยสายน้ำตามลำห้วยจะแห้งในหน้าแล้งไม่มีน้ำไหลลงมาที่อ่างเก็บน้ำ ตั้งแต่เดือนมกราคม-เมษายน

การจัดการน้ำของชุมชน

ชุมชนที่รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายฯ มี ๒ หมู่บ้านคือ หมู่ที่ ๓ บ้านโคกล่าม และหมู่ที่ ๑๑ บ้านแสงอร่าม โดยมีพื้นที่เกษตรของชาวบ้านอยู่บริเวณท้ายอ่างเก็บน้ำทางด้านขวา นาในพื้นที่ดอนมีความสูง ๒๕๖ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง (รทก.) และพื้นที่นาท้ายน้ำสูง ๒๔๕ ม.รทก. สามารถรับน้ำจากอ่างเก็บน้ำได้ประมาณ ๘๐๐ ไร่ ในฤดูฝน และ ๒๐๐ ไร่ ในฤดูแล้ง รวมผู้รับประโยชน์ประมาณ ๑,๓๓๔ คน ๒๘๓ ครัวเรือน (ข้อมูลจาก บริษัทเทสโก้; ธันวาคม ๒๕๕๓) โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มีผลผลิตเฉลี่ยจากนาข้าว ๓๕-๔๕ ถึงต่อไร่

อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายไม่มีระบบคลองส่งน้ำ น้ำจากอ่างไหลจะไหลลงผ่านตาดคอนกรีตลงสู่ลำน้ำธรรมชาติ ได้แก่ ห้วยคล้าย ห้วยเชียงลี และไหลลงห้วยหลวง ไม่มีท่อส่งน้ำไปยังแปลงนา นอกจากนี้ลำห้วยยังอยู่ต่ำกว่าแปลงนาของชาวบ้าน ดังนั้นชาวบ้าน

จึงนำน้ำเข้านาโดยการขุดคลองขนาดเล็ก และทำฝายกั้นน้ำยกระดับน้ำให้สูงขึ้น ให้น้ำไหลเข้านาดตัวเอง หรือใช้วิธีสูบน้ำขึ้นมาใช้ ซึ่งจะมีพื้นที่ที่รับน้ำได้ ๔๐๐ ไร่ (เดิมศักยภาพของอ่าง) แต่วิธีการจัดการน้ำดังกล่าวไม่สามารถนำมาใช้ในช่วงฤดูแล้งได้ หรือใช้ได้เพียง ๒๐๐ ไร่ เพราะจะไม่มีน้ำฝนและน้ำที่ไหลจากลำห้วยมาสู่อ่าง และถ้าระดับน้ำต่ำกว่าระดับเก็บกักจะมีประตุน้ำที่กรมการหมู่บ้านบริหารจัดการน้ำ ชาวบ้านกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นผู้ดูแล โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ถือฤกษ์แจ มีกำหนดเวลาในการปิด-เปิด และการแบ่งเวรยาม

สภาพชุมชน

ชุมชนที่รับประโยชน์มี ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านโคกล่าม และบ้านแสงอร่าม

๑) บ้านแสงอร่าม

บ้านแสงอร่าม เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกับบ้านโคกล่าม แยกการปกครองออกมาระหว่างบ้านโคกล่ามกับบ้านหนองแสง คำว่า “แสงอร่าม” หมายถึง แสงแห่งความเจริญรุ่งเรือง บ้านแสงอร่ามมีพื้นที่ถือครองทั้งหมด ๘,๖๐๒ ไร่ เป็นพื้นที่ทำกิน ๑,๘๔๓ ไร่ ส่วนใหญ่เป็นนาข้าว มันสำปะหลัง และสวนยางผู้ใหญ่นายคนปัจจุบันคือ นายเสวต จันทรหอม

จากการสำรวจข้อมูลของโครงการฯ เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๕๔ มีประชากร ๔๗๖ คน ๙๖ ครัวเรือนโดยร้อยละ ๕๖ ของประชากรทั้งหมดประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ และสวน รองลงมาประกอบอาชีพ รับจ้างร้อยละ ๓๙ ที่เหลือเป็นอาชีพค้าขาย รับราชการ และอื่นๆ ประชากรมีรายได้รวม ๙,๖๖๗,๔๒๐ บาท/ปี เฉลี่ยหลังคาเรือนละ ๑๐๐,๗๐๒ บาท/ปี โดยร้อยละ ๕๙ เป็นรายได้จากการเกษตร รองลงมา ร้อยละ ๓๓ มาจากอาชีพรับจ้าง ส่วนด้านหนี้สิน ชาวบ้านบ้านแสงอร่ามมีหนี้สินรวมกัน ๖,๒๒๒,๖๐๐ บาท ส่วนใหญ่ร้อยละ ๕๕ เป็นหนี้ธนาคาร (จากการสำรวจข้อมูลของโครงการฯ โดยทีมงานฟาร์มตัวอย่างฯ เดือน มี.ค. ๒๕๕๔)

๒) บ้านโคกล่าม

บ้านโคกล่าม ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๙๐ ชื่อโคกล่ามเพราะว่าเป็นโคกยาว แยกมาจากบ้านกุดหมากไฟมาตั้งหมู่บ้านครั้งแรกมี ๑๕ หลังคาเรือน หลังจากนั้นก็พัฒนามาเรื่อยๆ ต่อมาเมื่อมีการย้ายเข้ามาแอบแฝง ทางราชการจึงจัดอบรมเพื่อป้องกันตนเอง และเป็นหมู่บ้าน อพป. สืบมาจนกระทั่งปัจจุบันบ้านโคกล่ามมีพื้นที่ประมาณ ๔,๗๓๐ ไร่ เป็นพื้นที่ทางการ เกษตร ๑,๐๓๐ ไร่ ส่วนใหญ่เป็นนาข้าวมันสำปะหลัง และสวนยาง

จากการสำรวจข้อมูลของโครงการฯ เมื่อเดือน มค.- มีค. ๒๕๕๔ พบว่ามีประชากร ๔๔๔ คน ๑๐๐ ครัวเรือน โดยร้อยละ ๖๐ ของประชากรทั้งหมดประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมา ประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ ๓๒ ส่วนที่เหลือประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ และอื่นๆ ประชากรมีรายได้รวม ๗,๖๙๘,๘๑๕ บาท/ปี เฉลี่ยหลังคาเรือนละ ๗๖,๙๘๘ บาท/ปี ส่วนใหญ่มาจากการเกษตรร้อยละ๖๐ รองลงมา คือ รับจ้างร้อยละ ๓๒ มีหนี้สินรวม ๑๑,๒๑๑,๙๔๐ บาท โดยเป็นหนี้ธนาคารมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๘

